

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

Avrupa İnsan Hakları
Sözleşmesi'nin
17. Maddesine ilişkin
Rehber

Hakları Kötüye Kullanma Yasağı

31 Ağustos 2020 tarihinde güncellenmiştir

Bu Rehberin tamamını veya bir kısmını tercüme etmek ve/veya basılı veya elektronik olarak çoğaltmak isteyen yayınevleri veya kuruluşlar, izin prosedürüyle ilgili bilgi almak için publishing@echr.coe.int adresine ulaşabilir.

Şu anda hangi içtihat rehberlerinin tercüme edilmekte olduğunu öğrenmek istiyorsanız, lütfen bk. [Devam eden tercümeleler](#).

Bu rehber, Hukuk Danışmanlığı Birimi bünyesinde hazırlanmış olup, Mahkeme açısından bağlayıcı değildir. Bu Rehber, bazı şekli değişikliklere tabi tutulabilir.

Bu rehberin orijinal hali İngilizce dilinde hazırlanmıştır. Bu rehber, düzenli olarak güncellenmekte olup, en son 31 Ağustos 2020 tarihinde güncellenmiştir.

İşbu çeviri, Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin onayı üzerine yayımlanmakta olup; **Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı'nın** yegâne sorumluluğundadır.

İçtihat rehberleri, www.echr.coe.int (İçtihat– İctihat incelemesi – İctihat rehberleri) adresinden indirilebilir. Yayın ile ilgili güncellemeler için lütfen Mahkeme'nin [https://twitter.com/ ECHR_CEDH](https://twitter.com/ECHR_CEDH) şeklindeki Twitter hesabını takip ediniz.

© Avrupa Konseyi/ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2020

İçindekiler Tablosu

Okuyuculara Notlar	5
I. Giriş	6
II. General İlkeler	7
A. 17. Maddenin Muhatapları	7
1. Devletler.....	7
2. Topluluklar ve Kişiler.....	7
B. Hakların Kötüye Kullanılması	8
1. Hakların Kötüye Kullanılması Kavramı	8
2. Hakların Kötüye Kullanılması ve Bireysel Başvuru Hakkının Kötüye Kullanılması (35 § 3 (a) Maddesi)	8
3. Sözleşme'nin Temel Değerleri	9
4. 17. Madde ile Yasaklanan Hedefler	9
5. Bağlamın Önemi.....	11
6. İhtilaf Konusu Davranışın Etkisi.....	11
C. 17. Maddenin Farklı Kullanımları	12
1. Doğrudan Uygulama	12
a. 17. Maddenin Tali Niteliği ve Etkisi.....	12
b. Uygulamanın Kapsamı	13
c. 17. Maddenin Kapsamında Olmayan Haklar.....	13
d. 17. Maddenin Kapsamında Olan Haklar	14
e. 17. Maddenin Uygulanması Gerektiği Durumlar	15
2. Sözleşme'nin Esasa İlişkin Hükümlerinin Yorumlanması Konusunda Yardım	16
III. İçtihat Örnekleri	18
A. Terörizmin ve Savaş Suçlarının Desteklenmesi ve Meşru Gösterilmesi	18
1. 17. maddenin uygulandığı davalar	18
2. 17. maddenin uygulanmadığı davalar.....	18
3. 17. maddeden yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar	19
4. 17. maddeye dayanılmaksızın incelenen davalar	19
B. Şiddete Teşvik	19
1. 17. maddenin uygulandığı davalar	19
2. 17. maddenin uygulanmadığı davalar.....	20
3. 17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar	20
4. 17. maddeye dayanılmaksızın incelenen davalar	21
C. Toprak Bütünlüğüne ve Anayasal Düzene Yönelik Tehdit İddiası	21
1. 17. maddenin uygulandığı davalar	21
2. 17. maddenin uygulanmadığı davalar.....	21
D. Totaliter İdeolojilerin Desteklenmesi	22
1. Komünizm	22
a. 17. maddenin uygulandığı davalar.....	22
b. 17. maddenin uygulanmadığı davalar.....	23
c. 17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar	24
2. Nazi İdeolojisi.....	24

a.	17. maddenin uygulanmadığı davalar.....	24
b.	17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar.....	24
c.	17. maddeye dayanılmaksızın incelenen davalar.....	25
3.	Şeriat.....	25
a.	17. maddenin uygulandığı davalar.....	26
b.	17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar.....	26
c.	17. maddeye dayanılmaksızın incelenen davalar.....	26
E.	Nefrete Teşvik.....	26
1.	Yabancı Düşmanlığı ve Irk Ayrımcılığı.....	26
a.	17. maddenin uygulandığı davalar.....	26
b.	17. maddenin uygulanmadığı davalar.....	27
c.	17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar.....	27
2.	Etnik Temelli Nefret.....	28
a.	Romanlara Karşı Nefret.....	28
i.	17. maddenin uygulanmadığı davalar.....	28
ii.	17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar.....	28
b.	Yahudi Karşıtlığı.....	28
i.	17. maddenin uygulandığı davalar.....	28
ii.	17. maddeye dayanılmaksızın incelenen davalar.....	29
c.	Diğer Etnik Temelli Nefret Türleri.....	29
i.	17. maddenin uygulanmadığı davalar.....	29
ii.	17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar.....	29
iii.	17. maddeye dayanılmaksızın incelenen davalar.....	29
3.	Homofobi.....	30
a.	17. maddenin uygulanmadığı davalar.....	30
b.	17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar.....	30
c.	17. maddeye dayanılmaksızın incelenen davalar.....	30
4.	Din Temelli Nefret.....	30
a.	Gayrimüslimlere Karşı Nefret.....	30
i.	17. maddenin Uygulandığı Davalar.....	30
ii.	17. maddenin Uygulanmadığı Davalar.....	30
b.	İslamofobi.....	31
i.	17. maddenin uygulandığı davalar.....	31
ii.	17. maddenin uygulanmadığı davalar.....	31
iii.	17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar.....	31
iv.	17. maddeye dayanılmaksızın incelenen davalar.....	32
a.	Yahudilere Yönelik Soykırımın İnkârı ve Bununla Bağlantılı Meseleler.....	32
i.	17. maddenin uygulandığı davalar.....	32
ii.	17. maddenin uygulanmadığı davalar.....	33
iii.	17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar.....	33
iv.	17. maddeye dayanılmaksızın incelenen davalar.....	35
b.	Tarihi Tartışmalar.....	35
i.	17. maddenin uygulanmadığı davalar.....	35
ii.	17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar.....	36
Ek.....	37	
Alıntılanan Davaların Listesi.....	40	

Okuyuculara Notlar

Bu Rehber, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (“Mahkeme”, “Avrupa Mahkemesi” veya “Strazburg Mahkemesi” şeklinde anılacaktır) tarafından verilen temel kararlar hakkında avukatlara bilgi sağlamak amacıyla Mahkeme tarafından yayımlanan İçtihat Rehberleri serisinin bir parçasıdır. Bu özel Rehberde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (“Sözleşme” veya “Avrupa Sözleşmesi”) 17. maddesine ilişkin içtihatlar incelenmekte ve özetlenmektedir. Okuyucular, bu kapsamda bu alandaki temel ilkeleri ve ilgili emsal kararları bulacaklardır.

Alıntılanan içtihatlar; emsal, önemli ve/veya yakın tarihli kararlar arasından seçilmiştir.*

Mahkemenin kararları, sadece Mahkeme önüne getirilen davaları hükme bağlama işlevi görmekle kalmayıp; aynı zamanda daha genel olarak, Sözleşme'yle tesis edilen kuralları açıklığa kavuşturmaya, korumaya ve geliştirmeye de yardımcı olmakta; böylelikle Devletlerin, Sözleşmeci Taraflar sıfatıyla üstlenmiş oldukları taahhütleri yerine getirmelerine katkıda bulunmaktadır (*İrlanda/Birleşik Krallık*, 18 Ocak 1978, § 154, A Serisi no. 25 ve daha yakın tarihli *Jeronovičs/Letonya* [BD], no. 44898/10, § 109, 5 Temmuz 2016).

Dolayısıyla, Sözleşme ile kurulan sistemin görevi, kamu politikası alanına giren konularda kamu yararına karar vererek insan haklarının korunmasına ilişkin standartları yükseltmek ve insan hakları alanındaki içtihatları, Sözleşme Devletlerinin oluşturduğu topluluğun tümünde yaymaktır (bk. *Konstantin Markin/Rusya* [BD], no. 30078/06, § 89, AİHM 2012). Bu bağlamda Mahkeme, Sözleşme'nin rolünün insan hakları alanında “Avrupa kamu düzeninin anayasal belgesi” olduğunu vurgulamıştır (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi /İrlanda* [BD, no. 45036/98, § 156, AİHM 2005-VI).

Bu Rehberde, alıntılanan Sözleşme ve Ek Protokollerinin her bir maddesine ilişkin anahtar kelimelere atıflar yapılmaktadır. Her bir davada ele alınan hukuki konular, doğrudan Sözleşme ve Protokolleri metninden alınan (pek çok davada) terimler dizininden seçilen [Anahtar kelimeler listesinde](#), özetlenmektedir.

Mahkemenin içtihatlarının yer aldığı [HUDOC veri tabanı](#) , anahtar kelime ile arama yapılmasına imkân vermektedir. Anahtar kelimelerle arama, benzer hukuki içeriğe sahip grup halindeki belgelere erişim imkânı sağlamaktadır (Mahkemenin her bir davadaki gerekçeleri ve tespitleri, anahtar kelimelerle özetlenmektedir). Her bir davanın anahtar kelimelerine, HUDOC'ta Dava Bilgileri sekmesine tıklayarak erişim sağlanabilir. HUDOC veri tabanı ve anahtar kelimelerle ilgili daha fazla bilgi için lütfen bk. [HUDOC kullanım kılavuzu](#).

* Alıntılanan içtihat, Mahkemenin ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun resmi dillerinden herhangi birinde veya her ikisinde de (İngilizce ve Fransızca) yayımlanmış olabilir. Aksi belirtilmediği takdirde tüm atıflar, Mahkemenin bir Dairesi tarafından verilen esasa ilişkin bir karara ilişkindir. “(k.k.)” kısaltması, alıntının kabul edilebilirlik hakkında bir karara ait olduğunu ve “[BD]” kısaltması, davanın Büyük Daire tarafından görüldüğünü göstermektedir. Bu güncelleme son şeklini aldığındaki nihai olmayan daire kararları (*) işareti ile işaretlenmiştir.

Sözleşme'nin 17. Maddesi - Hakları Kötüye Kullanma Yasağı

"Bu Sözleşme'deki hiçbir hüküm, bir devlete, topluluğa veya kişiye, Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesi veya bunların Sözleşme'de öngörülmüş olandan daha geniş ölçüde sınırlandırılmalarını amaçlayan bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkı verdiği biçiminde yorumlanamaz."

HUDOC Anahtar Kelimeleri

Hakları kötüye kullanma yasağı (17) – Hak ve özgürlüklerin yok edilmesi (17) – Hak ve özgürlüklerin aşırı ölçüde sınırlandırılması (17)

I. Giriş

17. madde Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesini veya aşırı ölçüde sınırlandırılmasını yasaklamaktadır. 17. madde Devletler, topluluklar ve kişilere uygulanır.
17. maddenin metni, [İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin](#)(1948) 30. maddesinden türetilmiştir. 17. maddenin muadili olan hükümler, [Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme](#) (1966), [Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi](#) (1969) ve [Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı](#)'nda (2000) da mevcuttur.
- Sözleşme'nin bu temel hükmü, demokratik kurumların özgür işleyişini korumak suretiyle Sözleşme'de sıralanan hakların güvence altına almayı amaçlamaktadır ([Alman Komünist Partisi \(KPD\)/Almanya](#), Komisyon kararı, 1957,).
- Bir kişi veya topluluğun Sözleşme'de yer alan hakların yok edilmesini hedefleyen faaliyetlerde bulunma hakkını elde etmek için söz konusu haklara dayanma girişiminde bulunabileceği ihtimalinin göz ardı edilemeyeceği gerekçesiyle 17. madde Sözleşme'ye dâhil edilmiştir ([Perinçek/İsviçre](#) [BD], 2015, § 113; Sözleşme'nin hazırlık çalışmasına yapılan atıfla birlikte [Ždanoka/Letonya](#) [BD], 2006, § 99). Özellikle, siyasi parti biçiminde örgütlenen totaliter hareketlerin demokratik rejim altında güçlendikten sonra demokrasiyi ortadan kaldırması da ihtimaller dâhilindedir ve Avrupa tarihinde bunun örneklerine rastlanılmaktadır ([Refah Partisi ve Diğerleri/Türkiye](#) [BD], 2003, § 99).
- Sözleşme ve demokrasi arasındaki oldukça açık bağlantı dikkate alındığında, kimsenin bir demokratik toplumun ideallerini ve değerlerini zayıflatmak veya yok etmek için Sözleşme hükümlerine dayanmasına izin verilmemelidir ([Refah Partisi ve Diğerleri/Türkiye](#) [BD], 2003, § 99). Dolayısıyla, 17. maddenin genel amacı totaliter veya aşırı grupların Sözleşme'de açıkça ifade edilen ilkeleri kendi menfaatleri için kullanmalarına engel olmaktır ([W.P. ve Diğerleri/Polonya](#) (k.k.), 2004; [Paksas/Litvanya](#) [BD], 2011, § 87).
17. madde, "kendini savunabilen demokrasi" kavramıyla bağlantılıdır ([Vogt/Almanya](#), 1995, §§ 51 ve 59; [Ždanoka/Letonya](#) [BD], 2006, § 100; [Erdel/Almanya](#) (k.k.), 2007; [Perinçek/İsviçre](#) [BD], 2015, § 242).
- Demokratik toplumun savunulmasına ve bireysel hakların savunulmasına ilişkin gereklilikler arasında belirli ölçüde tavizde bulunulması Sözleşme sisteminin özünde mevcuttur. Devletin, demokratik sistemin istikrarını ve etkililiğini güvence altına almak için, kendisini korumak üzere kapsam ve sonuçlarını dikkatlice değerlendireceği belirli tedbirler alması gerekebilir ([Ždanoka/Letonya](#) [BD], 2006, §§ 99-100; [Petropavlovskis/Letonya](#), 2015, §§ 71-72).

8. “Hakların kötüye kullanılmasını” yasaklayan 17. madde, ister bir “Devlet”, ister bir “topluluk” veya “kişi” tarafından gerçekleştirilmiş olsun, temel hak ve özgürlükleri yok eden veya haksız olarak kısıtlayan eylem ve faaliyetlerle mücadele etmeye yönelik araçların demokrasilere sağlanmasını amaçlamaktadır (*Bîrsan/Romanya* (k.k.), 2016, § 68).

II. Genel İlkeler

A. 17. Maddenin Muhatapları

1. Devletler

9. 17. maddede Devletlere yapılan atıf bakımından, "Devlet" kelimesi mutlak surette Sözleşme'ye Taraf Devletleri ifade etmektedir (*Bîrsan/Romanya* (k.k.), 2016, § 71).

10. 17. maddenin iki etkisi bulunmaktadır. İlk olarak, 17. madde Sözleşme'de güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesi amacıyla herhangi bir Sözleşme hükmünün Taraf Devletlerce kullanılmasını engellemektedir. İkinci olarak, 17. madde bir Sözleşme hükmünün güvence altına aldığı hak ve özgürlüklerin Sözleşme'de öngörülenden daha geniş ölçüde sınırlandırılması amacıyla söz konusu hükme Taraf Devletlerce dayanılmasını engellemektedir (*Bîrsan/Romanya* (k.k.), 2016, § 71).

11. Bir Devletin söz konusu hak ve özgürlüklerin yok edilmesi veya Sözleşme'de öngörülenden daha geniş ölçüde sınırlandırılmasını hedefleyen bir biçimde hareket ettiği iddiası ileri sürülürken 17. maddeye dayanıldığı durumlar söz konusu olmuştur (*Mozer/Moldova Cumhuriyeti ve Rusya* [BD], 2016, § 222). Şu ana kadar, hiçbir Devlet hakkında bu gerekçeden ötürü ihlal kararı verilmemiştir.

12. Mahkeme bazı davalarda, Sözleşme'nin esasa ilişkin hükümleri kapsamındaki tespitlerine atıfta bulunarak, davanın 17. madde açısından ayrıca incelenmesini gerekli görmemiştir (*Engel ve Diğerleri/Hollanda*, 1976, § 104; *Sporrong ve Lönnroth/İsveç*, 1982, § 76; *Ulusoy ve Diğerleri/Türkiye*, 2007, § 59).

13. Diğer birtakım davalarda ise Mahkeme bu tür şikâyetleri, davalı Devletin kasıtlı olarak, başvuran tarafından ileri sürülen haklardan herhangi birini yok etmeyi veya söz konusu hakları Sözleşme'de öngörülenden daha geniş ölçüde sınırlandırmayı amaçladığına dair yeterli delil bulunmadığı gerekçesiyle reddetmiştir (*Bîrsan/Romanya* (k.k.), 2016, § 71; *Seurot/Fransa* (k.k.), 2004; *Preda ve Dardari/İtalya* (k.k.), 1999; ayrıca bk. *X., Y. ve Z./Birleşik Krallık*, 1982, Komisyon kararı; *Contrada/İtalya*, 1997, Komisyon kararı).

14. İhtilaf konusu önlemlerin Sözleşme'ye uygunluğunun yerel makamlarca doğrulanması nedeniyle 17. maddenin ihlal edildiğini iddia eden bir şikâyet, söz konusu maddenin kapsamı dışındadır (*Mărgărit ve Diğerleri/Romanya (k.k.)[Komite]*, 2019, § 47; *AEI Investment Industry S.R.L.ve Diğerleri/Romanya* (k.k.)[Komite], 2020, § 51).

15. *Mozer/Moldova Cumhuriyeti ve Rusya* [BD] (2016) davasında başvuran, tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan eden "Transdinyester Moldova Cumhuriyeti" tarafından getirilen ve Sözleşme'de belirtilen hakların hiçbirinin tanınmadığı hukuka aykırı rejime her iki davalı Devlet tarafından müsamaha gösterildiği gerekçesiyle 17. maddenin ihlal edildiğinden şikâyetçi olmuştur. Mahkeme, söz konusu şikâyetin 17. maddenin kapsamı dışında olduğunu değerlendirmiştir (§ 223).

16. *Ashingdane/Birleşik Krallık* (1985) davasında, akıl hastalığı olan başvuran, sıradan bir psikiyatri hastanesine geç nakledilmesinden ötürü, ruh sağlığı için gerekli olandan daha uzun bir süre, yani on dokuz ay boyunca özel bir psikiyatri hastanesinde daha katı bir rejime maruz kalmıştır. Başvuranın daha katı bir rejim uygulayan özel hastanede tutulduğu yer ve koşullar "akıl hastası kişilerin yasaya uygun olarak tutulması" durumunda söz konusu olabilen yer ve koşullara aykırı olmadığından, Mahkeme 17. maddeye aykırı olarak başvuranın kişisel özgürlük ve güvenlik hakkının 5 § 1 (e) maddesinde öngörülenden daha geniş ölçüde sınırlandırıldığını tespit etmemiştir (§ 47).

2. Topluluklar ve Kişiler

17. Topluluklar ve kişiler bakımından ise 17. maddenin amacı, topluluk ve kişilerin Sözleşme'de

Sözleşme'nin 17. Maddesine ilişkin Rehber - Hakları Kötüye Kullanma Yasağı
tanınan hak ve özgürlüklerden herhangi birini yok etmeyi hedefleyen bir faaliyet veya eylemde bulunmaya yönelik bir hakkı Sözleşme'den türetmelerini imkânsız kılmaktır (*Lawless/İrlanda (no. 3)*, 1961, Hukuki Değerlendirme" bölümde § 7; *Orban ve Diğerleri/Fransa*, 2009, § 33; *Paksas/Litvanya [BD]*, 2011, § 87; *Roj TV A/S/Danimarka* (k.k.), 2018, § 30; *Šimunić/Hırvatistan* (k.k.), 2019, § 37).

18. Bu Rehberin geri kalan kısmında, 17. madde topluluk ve kişilere uygulandığı şekliyle ele alınacaktır.

B. Hakların Kötüye Kullanılması

1. Hakların Kötüye Kullanılması Kavramı

19. “Kötüye kullanma” kavramı 17. maddede ve 35 § 3 (a) maddesinde (bireysel başvuru hakkının kötüye kullanılması) yer almaktadır. Bu kavram, bir hakkı elinde bulunduran kişi tarafından söz konusu hakkın verilme/öngörülme amacıyla açıkça tutarsız olan veya bu amaca aykırı olan bir biçimde hakkın zararlı kullanımı şeklindeki genel hukuk teorisi kapsamındaki olağan anlamını barındırmaktadır (*Mirojubovs ve Diğerleri/Letonya*, 2009, §§ 62 ve 65; *S.A.S./Fransa* [BD], 2014, § 66).

20. Mahkeme, belirli bir davranışın hakların kötüye kullanılması anlamına gelip gelmediğini tespit etmek üzere, başvuranın Sözleşme’ye dayanırken izlediği hedefleri ve söz konusu hedeflerin Sözleşme’ye uygunluğunu ayrıntılı bir şekilde incelemektedir.

21. Başvuranın bir Sözleşme hükmünün güvence altına aldığı haktan, aşağıdaki eylemleri meşru göstermek, desteklemek veya gerçekleştirmek için faydalanarak ilgili Sözleşme hükmünü gerçek amacından saptırmayı hedeflediği hallerle 17. madde alakalı olmaktadır:

- Sözleşme’nin lafzına ve ruhuna aykırı eylemler (*M’Bala M’Bala/Fransa* (k.k.), 2015; *Garaudy/Fransa* (k.k.), 2003; *Kasymakhunov ve Saybatalov/Rusya*, 2013; *W.P. ve Diğerleri/Polonya* (k.k.), 2004; *Witzsch/Almanya (no. 2)* (k.k.), 2005; *Pastörs /Almanya*, 2019, § 46);
- demokrasiyle ve/veya Sözleşme’nin temel değerleriyle bağdaşmayan eylemler (*Perinçek/İsviçre* [BD], 2015, § 114; *Pavel Ivanov/Rusya* (k.k.), 2007; *Norwood/ Birleşik Krallık* (k.k.), 2004; *Roj TV A/S/Danimarka* (k.k.), 2018, § 48); *Romanov/Ukrayna* [Komite], 2020, § 164);
- Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlükleri ihlal eden eylemler (*Lawless/İrlanda (no. 3)*, 1961, “Hukuki Değerlendirme” bölümünde § 7; *Varela Geis/İspanya*, 2013, § 40; *Molnar/Romanya* (k.k.), 2012).

22. Bu tür eylemlere izin verilmesi halinde, söz konusu eylemler Sözleşme’de belirtilen hak ve özgürlüklerin yok edilmesine katkıda bulunacaktır (*Garaudy/Fransa* (k.k.), 2003; *Kasymakhunov ve Saybatalov/Rusya*, 2013).

2. Hakların Kötüye Kullanılması ve Bireysel Başvuru Hakkının Kötüye Kullanılması (35 § 3 (a) Maddesi)

23. Bir başvuranın Sözleşme kapsamındaki haklarını, Sözleşme tarafından korunan hak ve değerleri açıkça ihlal edecek şekilde ileri sürmeyi amaçlaması halinde, bu tür bir davranış 35 § 3 (a) maddesi anlamında bireysel başvuru hakkının kötüye kullanılması olarak nitelendirilebilir (*Koch/Polonya* (k.k.), 2017, § 32; ayrıca bk. *Kabul Edilebilirlik Kriterlerini Uygulama Rehberi*, “Başvuru hakkının kötüye kullanılması” başlığı).

24. *Koch/Polonya* (k.k.) (2017) davasında, başvuran kızının gerçek babası olmadığını kanıtlamak üzere eski karısının ve kızının saç örneklerini almak için güç kullanımına başvurmuştur. Başvuran Sözleşme kapsamındaki yargılamalarda 6 ve 8. maddeler bağlamında, babalıktan feragat için yerel mahkemeler önünde dava açmadığından şikâyetçi olmuştur. 17. maddeyi dikkate alan Mahkeme, davanın istisnai koşulları altında, diğer kişilerin Sözleşme kapsamındaki hakları ihlal edilerek edinilen delillere dayalı olarak Mahkeme önünde 8. maddeyi ileri süren başvuranın bireysel başvuru hakkını kötüye kullandığını tespit etmiştir (§§ 31-34).

3. Sözleşme’nin Temel Değerleri

25. Mahkeme, başvuranın davranış ve hedeflerini 17. madde ışığında değerlendirirken, Sözleşme’de belirtilen ve güvence altına alınan değerleri, özellikle Sözleşme’nin Önsöz bölümünde belirtildiği şekliyle dikkate alır (*Delfi AS/Estonya* [BD], 2015, § 136; *Garaudy/Fransa* (k.k.), 2003; *M’Bala M’Bala/*

Sözleşme'nin 17. Maddesine ilişkin Rehber - Hakları Kötüye Kullanma Yasağı
Fransa (k.k.), 2015) ve ayrıca aşağıdakiler gibi Sözleşme'nin ve demokratik bir toplumun temelinde bulunan temel idealleri ve değerleri göz önünde bulunur (*Lehideux ve Isorni/Fransa*, 1998, § 53; *Paksas/Litvanya* [BD], 2011, § 87; *Romanov /Ukrayna* [Komite], 2020, § 164):

- adalet ve barış (*M'Bala M'Bala/Fransa* (k.k.), 2015; *Garaudy/Fransa* (k.k.), 2003; *D.I./Almanya*, 1996, Komisyon kararı; *Marais/Fransa*, 1996, Komisyon kararı; *Karatas ve Sari/Fransa*, 1998, Komisyon kararı);
- etkin siyasi demokrasi ve serbest seçimler (*Romanov /Ukrayna* [Committee], 2020, § 164; *Ždanoka/Letonya* [BD], 2006, §§ 98-99; *Refah Partisi ve Diğerleri/Türkiye* [BD], 2003, § 99; *Kühnen/Almanya*, 1988, Komisyon kararı);
- uluslararası çatışmaların barışçıl yollarla çözümü ve insan yaşamının kutsallığı (*Hizb ut-Tahrir ve Diğerleri/Almanya* (k.k.), 2012, § 74; *Kasymakhunov ve Saybatalov/Rusya*, 2013, § 106);
- hoşgörü, toplumsal barış ve ayrımcılık yapmama (*Pavel Ivanov/Rusya* (k.k.), 2007; *Norwood/Birleşik Krallık* (k.k.), 2004; *Belkacem/Belçika* (k.k.), 2017);
- cinsiyet eşitliği (*Kasymakhunov ve Saybatalov/Rusya*, 2013, § 110);
- toplumun bireylerinin ırk ayrımı olmaksızın bir arada yaşamaları (*Vona/Macaristan*, 2013, § 57).

4. 17. Madde ile Yasaklanan Hedefler

26. 17. madde, başvuruların aşağıdakiler anlamına gelen veya bunlarla nitelendirilebilecek olan eylemleri gerçekleştirmek, desteklemek ve/veya meşru göstermek için Sözleşme'ye dayanmalarını engellemektedir:

- nefret (*Perinçek/İsviçre* [BD], 2015, §§ 115 ve 230; *Molnar/Romanya* (k.k.), 2012; *Belkacem/Belçika* (k.k.), 2017); *Lilliendahl /İzlanda* (k.k.), 2020, §39);
- şiddet (*Hizb ut-Tahrir ve Diğerleri/Almanya* (k.k.), 2012, § 73; *Kasymakhunov ve Saybatalov/Rusya*, 2013, § 106; *Kaptan/İsviçre* (k.k.), 2001; *Belkacem/Belçika* (k.k.), 2017); *Romanov /Ukrayna* [Komite], 2020, §§ 163-166);
- yabancı düşmanlığı ve ırk ayrımcılığı (*Jersild/Danimarka*, 1994, § 35; *Glimmerveen ve Hagenbeek/Hollanda*, 1979, Komisyon kararı; *Féret/Belçika*, 2009);
- Yahudi karşıtlığı (*Pavel Ivanov/Rusya* (k.k.), 2007; *W.P. ve Diğerleri/Polonya* (k.k.), 2004);
- islamofobi (*Norwood/Birleşik Krallık* (k.k.), 2004; *Seurot/Fransa* (k.k.), 2004; *Soulas ve Diğerleri/Fransa*, 2008);
- terörizm ve savaş suçları (*Orban ve Diğerleri/Fransa*, 2009, § 35; *Leroy/Fransa*, 2008, § 27; *Roj TV A/S/Danimarka* (k.k.), 2018, §§ 46-47);
- Yahudilere uygulanan soykırım gibi açıkça ortaya çıkarılmış tarihi olayların inkâr edilmesi veya değiştirilerek aktarılması (*Lehideux ve Isorni/Fransa*, 1998, § 47; *M'Bala M'Bala/Fransa* (k.k.), 2015; *Garaudy/Fransa* (k.k.), 2003; *Witzsch/Almanya (no. 2)* (k.k.), 2005);
- Yahudilere uygulanan soykırımın, bir savaşın ve/veya totaliter bir rejimin mağdurlarının aşağılanması (*Witzsch/Almanya (no. 2)* (k.k.), 2005; *Fatullayev/Azerbaycan*, 2010, § 81; *Vajnai/Macaristan*, 2008, § 25; *Fáber/Macaristan*, 2012, § 58); *Pastörs/Almanya* [Komite], 2019, § 39);
- totaliter ideolojiler ve demokrasiyle bağdaşmayan diğer siyasi fikirler (*Lehideux ve Isorni/Fransa*, 1998, § 53; *Vona/Macaristan*, 2013, § 36; *Vajnai/Macaristan*, 2008, § 25; *Kasymakhunov ve Saybatalov/Rusya*, 2013, §§ 108-113; *Refah Partisi ve Diğerleri/Türkiye* [BD], 2003, § 132; *Schimanek/Avusturya* (k.k.), 2000; *Kühnen/ Almanya*, 1988, Komisyon kararı; *Alman Komünist Partisi (KPD)/Almanya*, 1957, Komisyon kararı).

27. Başvuranın yukarıda belirtilen hedeflerden biri veya daha fazlasını izlemesi halinde 17. madde alakalı olmaktadır. Fakat Mahkeme, bu tür meseleleri 17. maddeye dayanmaksızın ele almayı da tercih edebilmektedir (*Zana/Türkiye*, 1997; *Sürek/Türkiye (no. 1)* [BD], 1999; *Balsytė-Lideikienė/Litvanya*, 2008; *Vejdeland ve Diğerleri/İsveç*, 2012; *Smajić/Bosna Hersek* (k.k.), 2018; ayrıca bk. Sözleşme'nin 11. maddesine ve 10. maddesine ilişkin İçtihat Rehberleri).

28. Bir başvuranın farklı nitelikte hedefler izlemesi halinde, söz konusu hedeflerin menfur olması muhtemel olsa dahi 17. madde devreye girmemektedir.

29. *Paksas/Litvanya* [BD] (2011) davasında, eski Litvanya Cumhurbaşkanı olan başvuranın meclis soruşturması akabinde görevden alınması sonucunda, cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimlerine katılması yasaklanmıştır. Başvuran cumhurbaşkanı olarak görev yaptığı sırada, hukuka aykırı şekilde ve kendi kişisel amaçlarına yönelik olarak bir Rus iş adamına Litvanya vatandaşlığı vermiş, bu kişiye bir Devlet sırrını açıklamış ve kendi konumunu kullanarak yakın tanıdıklarının menfaati için bir özel şirket üzerinde nüfuzunu kötüye kullanmıştır. Hükümet, başvuranın gerçek hedefinin, siyasi intikam almak ve yeniden cumhurbaşkanı seçilmek için Sözleşme mekanizmasını kullanmak olduğunu beyan etmiştir. Fakat Mahkeme, söz konusu iddianın geçerli olmadığını tespit etmiştir; zira başvuranın 17. maddede yasaklanan hedeflerle aynı nitelikteki bir hedefi izlediğine dair herhangi bir emare bulunmamıştır (§ 89). Mahkeme, başvuranın men edilmesinin Litvanya'nın demokratik düzeninin

Sözleşme'nin 17. Maddesine ilişkin Rehber - Hakları Kötüye Kullanma Yasağı korunması için önemli olduğuna iknâ olmamış ve Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir (§ 107).

30. *Palusinski/Polonya* (k.k.) (2006) davasında, başvuran uyuşturucu maddeleri akıl ve beden sağlığına faydalı olarak tarif ettiği ve kullanıcıları uyuşturucu madde kullanmaya teşvik ettiği kitabı nedeniyle mahkûm edilmiştir. Başvuran tarafından ifade edilen görüşler ulusal uyuşturucu karşıtı politikaya aykırı olsa da, Hükümetin başvuranın başvurusunun 17. madde anlamında hakların kötüye kullanımı olarak değerlendirilmesi gerektiği yönündeki argümanı Mahkemeyi iknâ etmemiştir. Dolayısıyla, başvuran 10. maddeye dayanabilmiştir. Sonuç olarak Mahkeme, başvuranın mahkûmiyetinin sağlık ve ahlâkın korunması meşru hedefiyle orantılı olduğunu tespit ederek, başvuruyu açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle reddetmiştir.

31. *Rubins/Letonya*, (2015) davasında, bir üniversitede profesör olan başvuran, bağlı olduğu anabilim dalının kaldırılmasına ilişkin bir ihtilaf kapsamında, ihtilafın kendi sunduğu şartlar altında çözülmemesi halinde intihal ve Devlet kaynaklarının hatalı yönetimi konularında kamuoyuna açıklama yapma niyetinde olduğunu rektöre bildirdikten sonra görevden alınmıştır. Hükümet, başvuranın işverenine gönderdiği e-postanın şantaj ve açık tehditler içerdiğini ve dolayısıyla 10. maddenin sunduğu korumadan yararlanamayacağını iddia etmiştir. Hükümet, Yahudilere uygulanan soykırımın inkârı ve bununla bağlantılı davalarda benimsenen yaklaşımın çok kısıtlı bir şekilde yorumlanmaması gerektiğini ileri sürerek, Mahkemeyi 17. maddeyi uygulamaya davet etmiştir. Mahkeme bu öneriyi kabul etmemiştir; zira metni incelendiğinde ihtilaf konusu e-postada demokratik bir toplumun ideallerini ve değerlerini zayıflatma veya yok etmeyi hedefleyen herhangi bir unsur tespit etmemiştir (§§ 41 ve 48). Sonuç olarak Mahkeme, 10. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir.

32. *Katamadze/Gürcistan* (k.k.) (2006) davasında, bir gazeteci olan başvuran, diğer gazeteciler hakkında yanlış bilgiler ve kırıcı yorumlar yayımladığı için mahkûm edilmiştir. Hükümet, tek hedefi ilgili kişilerin onurlarını kırmak ve haklarını yok etmek olan başvuranın ifade özgürlüğünü kötüye kullandığını ileri sürmüştür. Mahkeme, Hükümetin argümanlarının 10. maddenin 2. fıkrası kapsamına girdiğini tespit etmiş ve söz konusu argümanları ayrıca 17. madde altında incelemeyi gerekli görmemiştir. Başvuranın, kullandığı ifadelerin haksız bir kişisel saldırı teşkil etmediğini ortaya koyamaması nedeniyle, başvuru açıkça dayanaktan yoksun bulunmuştur.

5. Bağlamın Önemi

33. Mahkeme, başvuranın 17. madde ile yasaklanan hedeflerden herhangi birini izleyip izlemediğini tespit etmek üzere başvuranın eylemlerinin “ana içeriğini”, “genel niteliğini” veya “genel anlamını” (*M’Bala M’Bala/Fransa* (k.k.), 2015, § 41; *Garaudy/Fransa* (k.k.), 2003; *Seurot/Fransa* (k.k.), 2004) ve “doğrudan bağlamının yanı sıra daha geniş bağlamını” (*Perinçek/İsviçre* [BD], 2015, § 239) incelemektedir.

34. Şoke edici ve kırıcı olsa da Sözleşme'nin korunması altında olan bir dil veya davranış ile demokratik bir toplumda hoşgörüyle karşılanma hakkını kaybeden bir dil veya davranış arasında anlamlı bir ayırım yapılabilmesi ancak bağlamın dikkatli bir şekilde incelenmesiyle mümkün olabilir (*Vajnai/Macaristan*, 2008, § 53; *Fáber/Macaristan*, 2012, § 36). İhtilaf konusu davranışın yeri ve zamanı da bu bakımdan önemli bir rol oynamaktadır (*aynı kararda*, § 55).

6. İhtilaf Konusu Davranışın Etkisi

35. Mahkeme, başvuranın davranışının Sözleşme kapsamındaki hakların kötüye kullanılması anlamına gelip gelmediğine karar verirken söz konusu davranışın etkisini dikkate alabilir.

36. Örneğin, *Open Door ve Dublin Well Woman/İrlanda*, (1992) davasında, davalı Hükümet danışmanlık hizmeti sunan kuruluşların hamile kadınlara yurt dışındaki kürtaj tesislerine ilişkin bilgi vermelerini yasaklayan kararın gerekli olduğu argümanını ileri sürerken 17. maddeye dayanmış ve 10. maddenin henüz doğmamış olan çocuğun yaşam hakkını sınırlandıracak, ortadan kaldıracak veya ihlal edecek şekilde yorumlanmaması gerektiğini iddia etmiştir. Diğer bir deyişle Hükümet, 17. maddenin başvuranların bilgi yayma özgürlüklerini henüz doğmamış olan çocuğun yaşam hakkını ihlal edecek şekilde kullanmalarını engellediğini ileri sürmüştür. Mahkeme, söz konusu kararın İrlandalı kadınların yurt dışında kürtaj olmalarını engellemediğini ve kısıtlamayı amaçladığı bilgilere diğer kaynaklardan

Sözleşme'nin 17. Maddesine ilişkin Rehber - Hakları Kötüye Kullanma Yasağı ulaşılabilirliğini gözlemlemiştir. Dolayısıyla Mahkeme, yurt dışında yaptırılan kürtaj operasyonlarının mevcut düzeyde devam etmesini mümkün kılanın 10. maddenin yorumlanması değil, İrlanda'nın iç hukuku uygulama konusunda benimsediği yaklaşım olduğunu tespit etmiştir (§§ 76 ve 78-79). Mahkeme ayrıca, başvuran kuruluşlarda görev yapan danışmanların kürtajı savunmadıklarını veya teşvik etmediklerini ve bu türden bir danışmanlık aldıktan sonra hamileliği sonlandırma kararından vazgeçmiş olması muhtemel kadınların bulunduğu konusunda kuşku olmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla Mahkeme, iddia edilenin aksine bilgi sağlanması ile henüz başlamamış bir yaşamın ortadan kaldırılması arasında kesin bir bağlantı olmadığına işaret etmiştir (§ 75). Bu nedenle Mahkeme, başvuruların danışmanlık faaliyetlerinin henüz doğmamış olan çocukların yaşam hakkını yok etmeyi hedeflediği veya ilgili zamanda yurt dışında gerçekleştirilen kürtaj operasyonlarının düzeyi üzerinde ciddi bir etkisinin olduğu ihtimallerini zımnen reddetmiştir. Mahkeme 17. maddeyi uygulamamaya karar vermiş ve ihtilaf konusu kararın geniş kapsamını ve orantısız niteliğini dikkate alarak 10. maddenin ihlal edildiğine hükmetmiştir (§§ 74 ve 80).

37. Mahkeme *Roj TV A/S/Danimarka* (k.k.) (2018) davasında, diğer hususların yanı sıra, başvuran şirketin televizyon yayıncılığı aracılığıyla geniş bir izleyici kitlesine terör faaliyetlerini destekleyen görüşleri yaydığını dikkate almış ve 17. madde uyarınca, başvurunun Sözleşme hükümleriyle konu bakımından bağdaşmadığını beyan etmiştir.

38. Ayrıca, ihtilaf konusu bir davranışın önemsiz olduğu iddia edilen bir etkiye sahip olması, 17. maddenin uygulanabilirliğini ortadan kaldırmamaktadır.

39. Örneğin Mahkeme, *Witzsch/Almanya (no. 2)* (k.k.) (2005) davasında, başvuranın Hitler'in ve Nasyonal Sosyalistlerin Yahudi soykırımındaki sorumluluğunu geniş bir kitle önünde değil, özel bir mektupta inkâr etmiş olmasının önemsiz olduğunu değerlendirmiştir. Mahkeme 17. madde gereğince, başvuranın söz konusu ifadelerle ilişkin olarak 10. maddeye dayanmasının mümkün olmadığını tespit etmiş ve başvurunun Sözleşme hükümleriyle konu bakımından bağdaşmaz olduğuna karar vermiştir.

40. *R.L./İsviçre* (k.k.) (2003) davasında, polis memurları başvurana posta yoluyla gönderilen iki CD ve üç plağa, ırkçılık propagandası yaptığı, güç kullanımını desteklediği ve aşırıcı grupların radikalleştirilmesine hizmet edebileceği gerekçesiyle el koymuşlardır. Başvuran, sipariş edilen ürünlerin sadece kişisel kullanım amaçlı olduğunu ve herhangi bir ticari amaca hizmet etmediğini ileri sürmüştür. Mahkeme 17. maddeye özü itibarıyla dayanarak, bu tür materyallerin Sözleşme'nin temelinde bulunan değerleri hedef alması nedeniyle müdahalenin "demokratik bir toplumda gerekli" olduğuna karar vermiştir. Dolayısıyla, başvuranın Sözleşme'nin 10. maddesi kapsamındaki şikâyeti açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir.

41. Mahkeme, *Norwood/Birleşik Krallık* (k.k.) (2004) davasında, başvuranın Birleşik Krallık'taki tüm Müslümanlara yönelik aleni bir saldırı söylemi teşkil eden posterin ırk veya din temelinde bir gerginlikten fazla etkilenmeyen bir kırsal alanda sergilendiği ve dolayısıyla, tek bir Müslümanın dahi söz konusu posterini gördüğüne dair herhangi bir delil olmadığı yönündeki argümanına itibar etmemiştir. 17. madde doğrudan uygulanmış ve başvuru, Sözleşme hükümleriyle konu bakımından bağdaşmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir.

42. *Romanov/Ukrayna* [Komite], 2020, davasında, Mahkeme, başvuranın ve müşterek sanıkların dağıttıkları ve anayasal düzene karşı silahlı ayaklanma çağrısında bulunan basılı materyalin böyle bir sonuca neden olması bir yana Devlete zarar verecek mahiyette olmadığı yönündeki görüşüne herhangi bir önem vermemiştir. Başvuranın 10. madde kapsamındaki şikâyeti, 17. maddenin doğrudan uygulanmasının bir sonucu olarak (konu bakımından (*ratione materiae*) bağdaşmadığı gerekçesiyle) reddedilmiştir (§§ 152 ve 160).

C. 17. Maddenin Farklı Kullanımları

43. Bu zamana dek Mahkeme 17. maddeye, Sözleşme'nin 9, 10, 11, 13, 14, 35 § 3 (a) maddeleri ve Sözleşme'ye Ek 1 No'lu Protokol'ün 1 ve 3. maddeleri kapsamındaki meseleleri ele alırken başvurmuştur. Bir davanın mahiyetine bağlı olarak Mahkeme 17. maddeyi doğrudan uygulayabileceği gibi yorumlamaya yardımcı bir unsur olarak da kullanabilir. Ekte yer alan bir tablo, 17. maddenin Sözleşme'nin diğer hükümleriyle bağlantılı farklı kullanımlarına genel bir bakış sunmaktadır.

1. Doğrudan Uygulama

44. Bir başvuranın Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden herhangi birini yok etmeyi hedefleyen bir eylem gerçekleştirmek veya bu tür bir faaliyette bulunmak için Sözleşme'nin esasa ilişkin hükümlerinden birinden yararlanmayı amaçlaması halinde Mahkeme 17. maddeyi uygular ve başvuranın şikâyetini Sözleşme hükümleriyle konu bakımından bağdaşmaz olduğu gerekçesiyle 35 § 3 ve 4 maddesi uyarınca reddeder (*Pavel Ivanov/Rusya* (k.k.), 2007; *Belkacem/Belçika* (k.k.), 2017, § 37; *Kasymakhunov ve Saybatalov/Rusya*, 2013).

45. Mahkeme 17. maddeyi re'sen uygulayabilir ve başvuruyu açıkça kabul edilemez bulabilir (*Pavel Ivanov/Rusya* (k.k.), 2007; *Norwood/Birleşik Krallık* (k.k.), 2004; *Belkacem/ Belçika* (k.k.), 2017; *Witzsch/Almanya (no. 2)* (k.k.), 2005; *Roj TV A/S/Danimarka* (k.k.), 2018). Bir başvurunun davalı Hükümete bildirilmesi halinde, davalı Devletin 17. maddeye dayanarak bir itirazda bulunmaması, Mahkeme'nin bu maddenin doğrudan uygulanması meselesini incelemesini engellemektedir (*Romanov/Ukrayna* [Komite], 2020, § 161).

a. 17. Maddenin Tali Niteliği ve Etkisi

46. 17. madde ancak Sözleşme'nin esasa ilişkin hükümleriyle bağlantılı olarak uygulanabilir (*Mozer/Moldova Cumhuriyeti ve Rusya* [BD], 2016, § 222).

47. 17. maddenin kapsamı negatiftir (*Lawless/İrlanda (no. 3)*, 1961, "Hukuki Değerlendirme" bölümünde § 7). 17. madde, başvuranın Mahkeme önündeki yargılamalarda ileri sürmeyi amaçladığı ve Sözleşme'de yer alan hakkın kullanımını hükümsüz kılma etkisine sahiptir (*Perinçek/İsviçre* [BD], 2015, § 114; *Lilliendahl /İzlanda*(k.k.), 2020, § 25).

48. 17. madde, Sözleşme'nin korumasını kapsam dışı bırakma veya ortadan kaldırma işlevi görür (*Bingöl/Türkiye*, 2010, § 32). 17. madde gereğince, Sözleşme'de belirtilen hak ve özgürlüklerden herhangi birini yok etmeyi hedefleyen bir eylem veya faaliyet bakımından Sözleşme'nin ilgili esasa ilişkin hükmünün sağladığı koruma ortadan kaldırılır ve dolayısıyla, söz konusu hüküm uygulanamaz hale gelir.

b. Uygulamanın Kapsamı

49. 17. madde, Sözleşme'de belirtilen hak ve özgürlükleri yok etmeyi amaçlayan kişileri Sözleşme'de güvence altına alınan hak ve özgürlüklere ilişkin genel korumadan yoksun kılmaz. 17. madde sadece, bu tür kişilerin Sözleşme'de belirtilen hak ve özgürlüklerden herhangi birini yok etmeyi hedefleyen bir faaliyette bulunmak veya bu tür bir eylem gerçekleştirmek için Sözleşme'den bir hak türetmelerini engeller (*Lawless/İrlanda*, 1959, Komisyon raporu, § 141).

50. Bir bakıma 17. maddenin kapsamı sınırlıdır; 17. madde üye Devletlerin demokratik sistemini tehdit eden kişiler açısından, ancak bu tür bir tehdidin ciddiyeti ve süresiyle mutlak surette orantılı bir ölçüye kadar uygulanabilir (*De Becker/Belçika*, 1960, Komisyon raporu, § 279).

51. Özellikle, 17. madde sadece kişinin belirli bir anda totaliter kanaatler sergilediği ve buna uygun şekilde davrandığı gerekçesiyle kişinin hak ve özgürlüklerinden kalıcı olarak mahrum bırakılması amacıyla kullanılamaz (*De Becker/Belçika*, 1960, Komisyon raporu, § 279).

52. *De Becker/Belçika* (1960, Komisyon raporu) davasında, bir gazeteci olan başvuran İkinci Dünya Savaşı sırasında Belçika'da Alman makamlarıyla iş birliği yapmaktan mahkûm edilmesi sonucunda mesleğini icra edememiştir. Başvuranın geçmişteki davranışlarının 17. maddenin kapsamına girdiği değerlendirilebilecek olmakla birlikte, başvuranın davasının Komisyon tarafından incelendiği yıl olan 1960 itibarıyla, başvuranın ifade özgürlüğünü örneğin Nazi rejimini övmek suretiyle kötüye kullanmak için geri kazanmaya çalıştığına dair herhangi bir delil tespit edilmemiştir. Dolayısıyla Komisyon 17. maddeyi uygulamayı reddetmiş ve başvuranın şikâyetinin esasını 10. madde kapsamında incelemiştir.

53. Mahkeme, *Ždanoka/Letonya* [BD] (2006) davasında aynı tutumu benimsemiştir. Söz konusu davada, Komünist Parti'nin öncü üyelerinden biri olan başvuran, söz konusu parti bünyesinde yürüttüğü ve partinin 1991 yılında darbe teşebbüsünde bulunmasından sonra dahi devam eden faaliyetlerinden ötürü seçime getirildiği görevinden alınmıştır. Mahkemenin ilgili Dairesi başvuranın 10 ve 11. maddeler kapsamındaki şikâyetlerini incelerken 17. maddeyi uygulamayı reddetmiştir; zira

ihtilaf konusu tedbir başvuranın geçmişteki siyasete katılımına dayalı olarak uygulanmış fakat başvuranın mevcut kamusal faaliyetlerinde Sözleşme'nin temel değerlerine aykırılık tespit edilmemiştir ([Daire kararı](#), § 109). Davanın havale edildiği Büyük Daire bu bağlamda 17. maddenin uygulanabilirliği meselesini ele almamıştır; zira Büyük Daire davayı 10 ve 11. maddeler açısından incelememeye karar vermiştir ([Büyük Daire kararı](#), § 141). Fakat Büyük Daire, 1 No'lu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edilmediğini tespit ederken 17. maddeye atıfta bulunmuştur. (Büyük Daire'nin kararı aşağıda III. bölümde "[Komünizm](#)" başlığı altında daha ayrıntılı olarak incelenmektedir.)

54. Genel bir ilke olarak, Mahkeme bir davanın kapsamının ötesine geçen meseleler hakkında karar vermemeye dikkat etmektedir. Mahkeme 17. maddenin uygulanabilirliği hakkında karar verirken tutarlı olarak, yasaklanan hedeflerin dava konusu olaylarla ilgili veya eş zamanlı olmakla birlikte esasen davanın kapsamına girmeyen tezahürlerini dikkate almamaktadır. [Ifandiev/Bulgaristan](#) (2019) davası söz konusu ilkeye dair bir örnek sunmaktadır: başvuran Zion'un Gölgesi (*The Shadow of Zion*) isimli kitabında yer alan, sendika başkanının bir farmason ve eski istihbarat teşkilatlarıyla bağlantılı bir komünist olduğu şeklindeki gerçeği yansıtmayan ifadeleri nedeniyle hukuki açıdan sorumlu tutulmuştur. Hükümet, söz konusu kitapta Yahudi karşıtlığının telkin edildiğini ve başvuranın Mahkeme önündeki başvurusuna konu olan ifadelerinin, yazılarının genel içeriği kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Fakat Mahkeme bu argümana katılmamıştır. Mahkeme, Hükümetin 17. maddeye ilişkin iddialarının, başvuranın hukuki açıdan sorumlu tutulmasıyla sonuçlanan "ihtilaf konusu ifadeler" ile ilgili olmadığını kaydederek, 17. maddeyi uygulamayı reddetmiş ve sendika başkanına ödenmesine hükmedilen tazminat miktarının açıkça orantısız olduğu gerekçesiyle 10. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir (§§ 22-25).

c. 17. Maddenin Kapsamında Olmayan Haklar

55. 17. maddenin genel amacına ulaşılabilmesi için (bk. yukarıda "Giriş"), Sözleşme'de güvence altına alınan hak ve özgürlüklerden herhangi birini yok etmeye yönelik faaliyetlerde bulunduğu tespit edilen kişilerin söz konusu hak ve özgürlüklerin her birinden yoksun bırakılması gerekli değildir ([Lawless/İrlanda \(no. 3\)](#), 1961, "Hukuki Değerlendirme" bölümünde § 6; [Roj TV A/S/Danimarka](#) (k.k.), 2018, § 30; [Šimunić/Hrvatistan](#) (k.k.), 2019, § 37).

56. Bu tür kişiler, bir Sözleşme hükmünü ileri sürdüklerinde ilgili hüküm "Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden herhangi birini" yok etmeyi hedefleyen faaliyetlerde bulunmaya yönelik bir hakkı türetme girişimini kolaylaştırmıyorsa, söz konusu Sözleşme hükmünden yararlanma imkânına sahiptirler. Söz konusu hükümler kamu makamlarının tüm bireylere karşı görevlerine ilişkindir. 17. maddenin bu tür görevler üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır ([Lawless/İrlanda](#), 1959, Komisyon raporu, § 141).

57. Özellikle, negatif bir kapsama sahip olan 17. madde, kişileri Sözleşme'nin 5, 6 ve 7. maddelerinde güvence altına alınan temel bireysel haklardan yoksun bıraktığı şeklinde karşıt yönde anlaşılmalıdır ([Lawless/İrlanda \(no. 3\)](#), 1961, "Hukuki Değerlendirme" bölümünde § 7; [Varela Geis/İspanya](#), 2013, § 40; [Hizb ut-Tahrir ve Diğerleri/Almanya](#) (k.k.), 2012, § 85; [Marini/Arnavutluk](#), 2007, § 90; [Ould Dah/Fransa](#) (k.k.), 2009).

58. [Lawless/İrlanda \(no. 3\)](#) (1961) davasında, başvuran yakalandığı tarih itibarıyla, Kuzey İrlanda'daki İngiliz egemenliğini sonlandırmak üzere şiddet eylemlerinde bulunan İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun faaliyetlerine bizzat katılmaktaydı. Başvuran herhangi bir suçlama yöneltilemez veya yargılama yapılmaksızın, Devlete Karşı İşlenen Suçlar Hakkında Kanun uyarınca birkaç ay boyunca tutuklu kalmıştır. Hükümetin 17. maddenin koşulları kapsamına giren faaliyetlerde bulunan bir Devlet, grup veya kişinin Sözleşme hükümlerinin hiçbirine dayanamayacağı yönündeki beyanları ne Komisyon ne de Mahkeme tarafından kabul görmüştür. Sözleşme organları bunun yerine, 17. maddenin başvuranın 5 ve 6. maddelerin sağladığı korumayı talep etmesini engellemediği görüşünü benimsemiştir. Başvuranın Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklere aykırı eylemleri meşru göstermek veya bu tür eylemlerde bulunmak için Sözleşme'ye dayanmaması, fakat 5 ve 6. maddeler tarafından sunulan güvencelerden mahrum bırakıldığından şikâyet etmesi nedeniyle 17. maddenin uygulanamayacağına karar verilmiştir ("Hukuki Değerlendirme" bölümünde §§ 5-7).

59. [Varela Geis/İspanya](#) (2013) davasında, bir kitabevi sahibi olan başvuran, dükkânında satılan yayınların çoğunda Nasyonel Sosyalizmin övülmesi, Yahudilere yönelik soykırımın inkâr edilmesi ve

Yahudi topluluğuna karşı ayrımcılık ve nefrete teşvik bulunması nedeniyle “soykırımı meşru göstermek” suçundan mahkûm edilmiştir. Hükümet, başvuranın el konulan materyallerinin tamamında iletilen mesajın Sözleşme'nin ruhuna ve lafzına aykırı olduğunu ileri sürerek, Mahkemeden başvuruyu kabul edilemez bulmasını talep etmiştir. Mahkeme, başvuranın Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlükleri ihlal eden eylemleri meşru göstermek veya bu tür eylemlerde bulunmak için Sözleşme'ye dayanmadığını, fakat 6. madde tarafından sunulan güvencelerden mahrum bırakıldığından şikâyet ettiğini gözlemlemiştir. Dolayısıyla, Sözleşme'nin 17. maddesinin uygulanamayacağına karar verilmiştir (§§ 29 ve 40).

60. Benzer şekilde Mahkeme, *Marini/Arnavutluk* (2007) davasında, başvuranın Mahkemeden yerel mahkemelerin kararlarını anayasaya aykırı bulmasını talep etmesi bakımından 6. madde hükümlerine dayanmasının 17. madde tarafından engellendiğine yönelik olarak Hükümet tarafından ileri sürülen itirazı reddetmiştir (§§ 87-91).

61. *Ould Dah/Fransa* (k.k.) (2009) davasında, Moritanyalı bir subay olan başvuran, Moritanya'da gerçekleştirilen ve Moritanya af yasası kapsamına giren işkence eylemlerinden ötürü bir Fransız mahkeme tarafından mahkûm edilmiştir. Başvuran Fransız mahkemenin 7. maddeye aykırı olarak, Moritanya hukukundan ziyade Fransız hukukunu uyguladığından şikâyetçi olmuştur. Mahkeme, başvuranın 3. maddeye aykırı eylemlerde bulunmasına rağmen, 7. maddeye dayanmasının 17. madde tarafından engellenemeyeceğine karar vermiştir.

d. 17. Maddenin Kapsamında Olan Haklar

62. İleri sürülmeleri halinde “Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden herhangi birini” yok etmeyi hedefleyen faaliyetlerde bulunmaya yönelik bir hakkın kendilerinden türetilmesi girişimini kolaylaştıran haklar 17. maddenin kapsamına girmektedir (*Lawless/İrlanda (no. 3)*, 1961, “Hukuki Değerlendirme” bölümünde § 6; *Preda ve Dardari/İtalya* (k.k.), 1999).

63. Sözleşme organları şu ana kadar 17. maddeyi aşağıdaki esasa ilişkin hükümlerle bağlantılı olarak uygulamıştır:

- 9. madde (*Hizb ut-Tahrir ve Diğerleri/Almanya* (k.k.), 2012; *Kasymakhunov ve Saybatalov/Rusya*, 2013; *Alman Komünist Partisi (KPD)/Almanya*, 1957, Komisyon kararı);
- 10. madde (*Pavel Ivanov/Rusya* (k.k.), 2007; *Belkacem/Belçika* (k.k.), 2017; *M'Bala M'Bala/Fransa* (k.k.), 2015; *Hizb ut-Tahrir ve Diğerleri/Almanya* (k.k.), 2012; *Kasymakhunov ve Saybatalov/Rusya*, 2013; *Alman Komünist Partisi (KPD)/ Almanya*, 1957, Komisyon kararı; *Norwood/Birleşik Krallık* (k.k.), 2004; *Garaudy/Fransa* (k.k.), 2003; *Glimmerveen ve Hagenbeek/Hollanda*, 1979, Komisyon kararı; *Witzsch/Almanya (no. 2)* (k.k.), 2005; *Roj TV A/S/Danimarka* (k.k.), 2018); *Romanov v. Ukraine* [Komite], 2020).
- 11. madde (*Hizb ut-Tahrir ve Diğerleri/Almanya* (k.k.), 2012; *Kasymakhunov ve Saybatalov/Rusya*, 2013; *W.P. ve Diğerleri/Polonya* (k.k.), 2004; *Alman Komünist Partisi (KPD)/Almanya*, 1957, Komisyon kararı);

- 14. maddeyle bağlantılı olarak 13. madde (*Hizb ut-Tahrir ve Diğerleri/Almanya* (k.k.), 2012);
- 9, 10 ve/veya 11. maddelerle bağlantılı olarak 14. madde (*Kasymakhunov ve Saybatalov /Rusya*, 2013; *Norwood/Birleşik Krallık* (k.k.), 2004; *Pavel Ivanov/Rusya* (k.k.), 2007; *W.P. ve Diğerleri/Polonya* (k.k.), 2004);
- 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi (*Glimmerveen ve Hagenbeek/Hollanda*, 1979, Komisyon kararı).

64. Başvuranların anılan hükümler kapsamındaki şikâyetleri, Sözleşme hükümleri ile konu bakımından bağdaşmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir.

e. 17. Maddenin Uygulanması Gerektiği Durumlar

65. 17. madde ancak istisnai olarak ve olağanüstü durumlarda uygulanabilir (*Paksas/Litvanya* [BD], 2011, § 87 son cümle; *Perinçek/İsviçre* [BD], 2015, § 114; *Roj TV A/S/Danimarka* (k.k.), 2018, § 46; *Šimunić/Hrvatistan* (k.k.), 2019, § 38; *Pastörs /Almanya*, 2019, § 37). Dolayısıyla, bu maddenin uygulanabilirlik eşiği yüksektir (*Lilliendahl /İzlanda* (k.k.), 2020, § 26).

66. 17. maddeye ancak başvuranın Sözleşme'nin temelinde bulunan değerlere açıkça aykırı olan ve Sözleşme'de öngörülen hak ve özgürlüklerin yok edilmesini hedefleyen bir faaliyette bulunmak veya bu tür bir eylem gerçekleştirmek amacıyla Sözleşme'ye dayanma girişiminde bulunduğu aşikâr olması halinde başvurulabilir (*Perinçek/İsviçre* [BD], 2015, §§ 114-115; *Roj TV A/S/Danimarka* (k.k.), 2018, § 31; *Šimunić/Hrvatistan* (k.k.), 2019, § 38; *Pastörs /Almanya* 2019, § 37; *Lilliendahl v.İzlanda* (k.k.), 2020, §§ 25-26). Diğer bir deyişle, eğer başvuranın davranışlarından Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlükleri yok etmeyi hedefleyen bir eylemde bulunduğu veya bu tür bir eylemde bulunma kastının olduğu ilk bakışta anlaşılıyorsa 17. madde uygulanmalıdır (*Vona/Macaristan*, 2013, § 38).

67. 17. maddenin uygulanmasının haklı kılınması için, yasaklanan hedeflerin tezahürü yeterince ciddi (*Soulas ve Diğerleri/Fransa*, 2008, § 48) ve net olmalıdır (*Leroy/Fransa*, 2008, § 27). Fakat ifade özgürlüğü bağlamında ortaya konulduğu üzere, 17. maddenin uygulanabileceği alan, yorumlama gerektirmeyen açık ve doğrudan ifadelerle sınırlı değildir. Hicivli veya kışkırtıcı mahiyette bir sanat eserinin üretimi kisvesi altında 17. madde ile yasaklanan hedeflerin açık tezahürlerinin, gerçek ve yakın bir saldırı teşkil ettiği gerekçesiyle tehlikeli olduğu ve dolayısıyla Sözleşme'nin korumasından yararlanamayacağı değerlendirilmiştir (*M'Bala M'Bala/Fransa* (k.k.), 2015, § 40).

68. Mahkeme, başvuranın haklarına getirilen kısıtlamaların önemli derecede ağırlığa sahip olduğu (*Vona/Macaristan*, 2013, § 36) ya da başvuranın fiil veya eylemlerinin Sözleşme kapsamında artan düzeyde koruma gerektirdiği ve bu nedenle, ilgili hakka yönelik herhangi bir müdahalenin Mahkeme'nin sıkı bir incelemesini gerektirdiği (örneğin, Parlamento'da seçilmiş bir temsilci tarafından yapılan beyanlarla ilgili olarak bk., *Pastörs /Almanya*, 2019, § 39) hallerde 17. maddeyi doğrudan uygulamayı reddettiğini ortaya koymuştur.

69. 17. madde bakımından belirleyici olan hususun, yani başvuranın Sözleşme'nin temelinde bulunan değerleri hedef alan ve Sözleşme'de belirtilen hak ve özgürlükleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunmak veya bu tür bir eylem gerçekleştirmek için Sözleşme'ye dayanma girişiminde bulunup bulunmadığı hususunun açıkça belli olmadığı ve başvuranın haklarına yönelik müdahalenin "demokratik bir toplumda gerekli" olup olmadığı meselesiyle örtüştüğü hallerde, 17. maddenin uygulanıp uygulanmayacağı meselesi başvuranın Sözleşme'nin ilgili esasa ilişkin hükmü kapsamındaki şikâyetinin esasıyla birleştirilmektedir (*Perinçek/İsviçre* [BD], 2015, § 115). Bu tür davalarda Mahkeme 17. maddenin uygulanması hakkındaki kararını, ilgili esasa ilişkin hükme uygunluk meselesini değerlendirdikten sonra davanın tüm koşulları ışığında vermektedir. Şu ana kadar Mahkeme, başvuranların şikâyetlerinin esasını inceledikten sonra ya 17. maddenin uygulanmamasına karar vermiş (*Lhideux ve Isorni/Fransa*, 1998, §§ 38 ve 58; *Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve Diğerleri/Türkiye*, 1998, §§ 32 ve 60; *Sosyalist Parti ve Diğerleri/ Türkiye*, 1998, §§ 29 ve 53; *Soulas ve Diğerleri/Fransa*, 2008, §§ 23 ve 48; *Féret/Belçika*, 2009, §§ 52 ve 82; *Ibragim Ibragimov ve Diğerleri/Rusya*, 2018, § 63; *Perinçek/İsviçre* [BD], 2015, § 282; *Stern Taulats ve Roura Capellera/İspanya*, 2018, § 42) ya da söz konusu maddenin uygulanması meselesine ilişkin bir hüküm vermemeye karar vermiştir (*Atamanchuk/Rusya**, 2020, § 74).

2. Sözleşme'nin Esasa İlişkin Hükümlerinin Yorumlanması Konusunda Yardım

70. Mahkeme, Sözleşme'nin esasa ilişkin hükümlerinin yorumlanması konusunda 17. maddeden yararlanmaktadır.

71. Özel işlevi bakımından 17. madde genellikle başvuruların haklarına yönelik müdahalenin gerekliliği hakkında varılan sonucu pekiştirmek için kullanılmaktadır. Bir başvuranın Sözleşme'nin lafzına ve ruhuna aykırı bir hedef için Sözleşme'de yer alan haklardan birini kullanmayı amaçlaması, şikâyetçi olunan müdahalenin gerekliliğinin değerlendirilmesi açısından büyük öneme sahiptir (*Williamson/Almanya* (k.k.), 2019, § 26; *Pastörs /Almanya*, 2019, § 36).

72. Mahkeme, başvurular tarafından atıf yapılan esasa ilişkin hükümlere uygunluk meselesini değerlendirirken, söz konusu hükümlerin gerekliliklerini 17. madde ışığında değerlendirmektedir (*Perinçek/İsviçre* [BD], 2015, § 209; *Lehideux ve Isorni/Fransa*, 1998, § 38).

73. 17. maddenin uygulanması meselesinin ilgili esasa ilişkin hüküm kapsamındaki şikâyetin esasıyla birleştirilmesi halinde de aynı durum geçerli olmaktadır (*Lehideux ve Isorni/Fransa*, 1998, §§ 38 ve 58; *Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve Diğerleri/Türkiye*, 1998, §§ 32 ve 60; *Sosyalist Parti ve Diğerleri/ Türkiye*, 1998, §§ 29 ve 53; *Soulas ve Diğerleri/Fransa*, 2008, §§ 23 ve 48; *Féret/Belçika*, 2009, §§ 52 ve 82; *Ibragim Ibragimov ve Diğerleri/Rusya*, 2018, § 63; *Stern Taulats ve Roura Capellera/İspanya*, 2018, § 23; *Perinçek/İsviçre* [BD], 2015, § 116).

74. Fakat Sözleşme organlarının, 17. maddenin belirli bir davanın koşulları dâhilinde uygulanmasının gerekli olup olmadığı hakkında açıkça karar vermeksizin 17. maddeye dayandığı durumlar da söz konusu olmuştur (*Ždanoka/Letonya* [BD], 2006, § 99; *Refah Partisi ve Diğerleri/Türkiye* [BD], 2003, § 96; *Witzsch/ Almanya* (k.k.), 1999; *Fáber/Macaristan*, 2012, § 58; *Chauvy ve Diğerleri/Fransa*, 2004, § 69; *Schimanek/Avusturya* (k.k.), 2000; *Molnar/Romanya* (k.k.), 2012, § 23; *Atamançuk/Rusya**, 2020; *Pastörs /Almanya*, 2019; *Tagiyev ve Huseynov /Azerbaycan*, 2019; ayrıca bk. Komisyon kararları *D.I./Almanya*, 1996; *Nachtmann/Avusturya*, 1998; *Rebhandl/Avusturya*, 1996; *Nationaldemokratische Partei Deutschlands Bezirksverband München-Oberbayern/Almanya*, 1995; *Honsik/Avusturya*, 1995; *Walendy/Almanya*, 1995; *F.P./Almanya*, 1993; *Remer/Almanya*, 1995; *Kühnen/Almanya*, 1988; *Marais/Fransa*, 1996; *Purcell ve Diğerleri/İrlanda*, 1991; *Karatas ve Sari/Fransa*, 1998; ve *H, W., P. ve K./Avusturya*, 1989).

75. Hatta Mahkemenin 17. maddeyi açıkça zikretmeksizin söz konusu maddeye özü itibarıyla dayandığı davalar olmuştur (*Jersild/Danimarka*, 1994, § 35; *R.L./İsviçre* (k.k.), 2003). Mahkeme, demokrasinin yok edilmesini hedefleyen, şiddeti teşvik eden veya hoşgörüsüzlüğe dayalı olarak nefreti yaymayı, teşvik etmeyi veya meşru göstermeyi amaçlayan eylemlerin Sözleşme'nin örneğin 10 ve 11. maddeleri gibi esasa ilişkin hükümleri tarafından sağlanan korumadan yararlanamayacağı tespitinde bulunurken zımnî olarak 17. maddeden esinlenmiştir (*Delfi AS/ Estonya* [BD], 2015, § 140; *E.S./Avusturya*, 2018, § 43; *Stomakhin/Rusya*, 2018, §§ 120-122; *Kaptan/İsviçre* (k.k.), 2001; *Herri Batasuna ve Batasuna/İspanya*, 2009, § 87; *Gündüz/Türkiye* (k.k.), 2003; *Kudrevičius ve Diğerleri/Litvanya* [BD], 2015, § 92; *Yazar ve Diğerleri/Türkiye*, 2002; ayrıca bk. Sözleşme'nin 11. maddesine ve 10. maddesine ilişkin İçtihat Rehberleri).

76. Mahkeme 17. maddeyi, Sözleşme veya Protokollerinde yer alan diğer hükümlerin içerdiği hakların kapsamının veya kavramların yorumlanması konusunda yardımcı bir unsur olarak da kullanmıştır:

- 5 § 1 maddesi (*İrlanda/Birleşik Krallık*, 1978, § 194);
- 6 § 1 maddesi (*Golder/Birleşik Krallık*, 1975, § 38; *Campbell ve Fell/Birleşik Krallık*, 1982, § 90);
- 1 No'lu Protokol'ün 2. maddesi (*Campbell ve Cosans/Birleşik Krallık*, 1984, § 36).

III. İçtihat Örnekleri

A. Terörizm ve Savaş Suçlarının Desteklenmesi ve Meşru Gösterilmesi

1. 17. maddenin uygulandığı davalar

77. *Roj TV A/S/Danimarka* (k.k.) (2018) davasında, bir televizyon kanalı işleten başvuran şirket, programları aracılığıyla PKK'nın (Kürdistan İşçi Partisi) terör faaliyetini desteklediği gerekçesiyle mahkûm edilmiştir. Başvuran şirkete para cezası verilmiş ve yayın lisansı iptal edilmiştir. Mahkeme, geniş bir izleyici kitlesine ulaşan, şiddete teşvik ve terörist faaliyete destek içeren ve dolayısıyla, modern Avrupa toplumunda çok önemli bir mesele olan terörün engellenmesiyle doğrudan bağlantılı olan ihtilaf konusu programların etkisi ve mahiyeti dikkate alındığında, başvuran şirketin 17. madde gereğince, 10. madde tarafından sağlanan korumadan yararlanamayacağını değerlendirmiştir. Özellikle, çatışma ve eylemlerde yer alma ve gerilla grubuna katılıma konusunda mükerrer teşvikler içeren ve ölen gerilla üyelerinin kahraman olarak lanse edildiği tek taraflı yayınların, bir terör örgütü olan PKK adına propaganda anlamına geldiğine ve sadece bir sempati ifadesi olarak değerlendirilmesinin mümkün olmadığına karar verilmiştir. Ayrıca, ilgili zamanda başvuran şirketin önemli ölçüde PKK tarafından finanse edildiği tespit edilmiştir (§§ 46-47). Başvuru, Sözleşme hükümleriyle konu bakımından bağdaşmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. (PKK lehine destek ifade edilmesine ilişkin önceki davalar için bk. "*Şiddete Teşvik*" başlığı altında: *Zana/Türkiye*, 1997, §§ 52-62; *Sürek /Türkiye (no. 1)* [BD], 1999, §§ 58-65.)

2. 17. maddenin uygulanmadığı davalar

78. *Leroy/Fransa* (2008) davasında, bir karikatürist olan başvuran Dünya Ticaret Merkezi ikiz kulelerine yapılan saldırıyı temsilen "Hepimiz bunun hayalini kurduk... Hamas gerçekleştirdi" başlıklı bir çizimin yayımlanmasından dolayı terörü tasvip etme suçuna iştirak etmekten mahkûm edilmiştir. Mahkeme, başvuranın kullanmayı tercih ettiği dil aracılığıyla, şiddeti onayladığını ve saldırıların failleriyle dayanışma içerisinde olduğunu ortaya koyduğunu ve dolayısıyla, mağdurların itibarını zedelediğini değerlendirmiştir (§§ 42-43). Bununla birlikte Mahkeme, aşağıdaki gerekçelerden ötürü 17. maddeyi uygulamayı reddetmiştir: Mahkemeye göre ilk olarak, başvuranın iletmeye çalıştığı esas mesaj, yani Amerikan emperyalizminin şiddet yoluyla yok edilmesinin desteklenmesi ve yüceltilmesi, temel hakların inkârını teşkil etmemektedir ve Sözleşme'nin desteklediği değerlere doğrudan saldıran ırkçı, Yahudi karşıtı veya İslamofobik yorumlarla eş tutulamaz. Mahkemeye göre ikinci olarak, söz konusu çizim ve başlık, 10. maddenin sunduğu korumanın kaybedilmesine neden olacak derecede kesin bir şekilde terör eylemlerini meşru göstermemiştir (§ 27). Sonuç olarak Mahkeme, yayının zamanlamasını (saldırıdan sadece iki gün sonra), siyasi açıdan hassas bir alan üzerindeki etkisini ve yetkililerin şiddetin artması riskine karşı teyakkuzda olmalarına yönelik ihtiyacı dikkate alarak, söz konusu hükmün ihlal edilmediğine hükmetmiştir (§ 45).

79. *Orban ve Diğerleri/Fransa* (2009) davası, 1955-1957 yıllarında Arnavutluk'ta yaşanan savaş sırasında görevlerini yerine getirirken işkence ve yargısız infaz gibi uygulamalara doğrudan dâhil olan eski bir özel hizmetler subayı tarafından bir kitap yayınlanmasına ilişkindir. Yayınevleri ve yazar, savaş suçlarını alenen savunmak veya söz konusu suça yardım ve yataklık etmekten suçlu bulunmuşlardır. Mahkeme, kitabın işkence veya yargısız infaz gibi savaş suçlarını meşru göstermeyi mutlak surette amaçladığını tespit etmemiş ve 17. maddeyi uygulamayı reddetmiştir. Yazarın söz konusu korkunç uygulamalara ilişkin olarak eleştirel bir tutum takınmamış olması ve pişmanlık ifade etmek yerine, kendisine Fransız makamları tarafından verilen göreve uygun olarak davrandığını iddia etmiş olması, yazarın tanık ifadesinin önemli bir bölümünü teşkil etmiştir. Mahkeme, söz konusu kamuoyu tartışmasının özel önemini, savaşın ardından geçen zamanı ve başvuranlara verilen cezanın ağırlığını dikkate alarak, 10. maddenin ihlal edilmediğine hükmetmiştir (§§ 35-36 ve 49-53).

3. 17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar

80. *Herri Batasuna ve Batasuna/İspanya* (2009) davasında, başvuran partiler yasa dışı ilan edilmiş ve ETA terör örgütüne siyasi destek verdikleri ve örgütün stratejisine uygun olarak hareket ettikleri gerekçesiyle kapatılmıştır. Zimnen 17. maddeye dayanan Mahkeme, kullanılan yöntemlerin ne hukuka ne de temel demokratik ilkelere uygun olduğu gerekçesiyle ihtilaf konusu davranışın Sözleşme'nin koruması kapsamına girmediğini değerlendirmiştir (§ 87). İspanya'da terör saldırıları bakımından uzun yıllardır süregelen durum göz önünde bulundurularak ve başvuran partilerin siyasi planlarının İspanyol demokrasisine karşı önemli ölçüde bir tehdide yol açtığı dikkate alınarak, başvuran partiler hakkında uygulanan yaptırım izlenen meşru hedefle orantılı ve dolayısıyla, 11. madde ile uyumlu bulunmuştur (§§ 89 ve 93).

81. *Purcell ve Diğerleri/İrlanda* (1991, Komisyon kararı) davasında, gazeteci ve radyo televizyon programı yapımcıları olan başvuranların, yasa dışı bir terör örgütü olan İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun (IRA) ve bağlantılı diğer örgütlerin temsilcileriyle yapılan röportajları ve söz konusu röportajlara ilişkin raporları yayınlamaları yasaklanmıştır. Söz konusu kısıtlama ile IRA tarafından şifreli mesajlar gönderilmesinin ve yasa dışı faaliyetlerinin ve şiddetin desteklenmesinin önlenmesi amaçlanmıştır. Komisyon 17. maddeye atıf yaparak, ihtilaf konusu kısıtlamanın 10 § 2 maddesi kapsamında haklı olduğunu değerlendirmiş ve başvurunun kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

82. *Karatas ve Sari/Fransa* (1998, Komisyon kararı) davasında, başvuran Fransa'da terör suçlarından mahkûm edilmiştir. Komisyon 17. maddeye atıf yaparak, başvuranın 9, 10 ve 11. maddeler kapsamındaki şikâyetlerini açıkça yoksun olduğu gerekçesiyle reddetmiştir; zira başvuran, Sözleşme'nin temel değerleri olan adalet ve barışa aykırı olan uluslararası teröre dâhil olmak suretiyle söz konusu hükümleri gerçek amacından saptırmayı hedeflemiştir.

4. 17. maddeye dayanılmaksızın incelenen davalar

83. *Stomakhin/Rusya* (2018) davası, başvuranın Çeçen çatışması bağlamında aşırıcılığı desteklediği gerekçesiyle hapis cezasına mahkûm edilmesine ve üç yıl boyunca gazetecilik yapmaktan men edilmesine ilişkindir. Mahkeme, terör saldırılarından kısa bir süre yayımlanan ihtilaf konusu ifadelerden bazılarında terörün yüceltildiğini, savaş ağalarının "kahraman" şeklinde övüldüğünü, Rusya'nın siyasi rejimini ve anayasal düzenini cebren ortadan kaldırmak amacıyla katliam ve şiddet çağrısında bulunduğu değerlendirilmiştir. Mahkeme ayrıca, söz konusu metinlerin federal silahlı ve güvenlik güçleri mensuplarını mutlak, acımasız ve insanlıktan uzak kötü amaçlı kişiler olarak göstermek suretiyle onlara karşı derin ve yersiz bir nefreti körüklediğini ve terörle mücadele operasyonlarının hassas bağlamı dikkate alındığında, onları olası fiziksel şiddet tehlikesine maruz bıraktığını belirtmiştir (§§ 99-101). Mahkeme bu bağlamda 17. maddeye atıfta bulunmamış ve sonuç olarak, başvuranın şahsen veya tanıdıkları vasıtasıyla halka açık etkinliklerde dağıttığı ve kendisi tarafından yayımlanan gazetede yer verilen ilgili ifadelerin muhtemel düşük etkisini ve verilen cezanın ağırlığını dikkate alarak 10. maddenin ihlal edildiğine hükmetmiştir (§§ 129-131).

B. Şiddete Teşvik

1. 17. maddenin uygulandığı davalar

84. Aşağıda belirtilen davalarda Mahkeme 17. madde gereğince, başvuranların Sözleşme'nin 9, 10, 11, 13 veya 14. maddeleri kapsamındaki şikâyetlerini Sözleşme hükümleriyle konu bakımından bağdaşmadığı gerekçesiyle reddetmiştir. Başvuran derneğin varlıklarına el konulmasına ilişkin 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamındaki şikâyet de aynı gerekçelerden ötürü açıkça dayanaktan yoksun bulunarak reddedilmiştir.

85. *Hizb ut-Tahrir ve Diğerleri/Almanya* (k.k.) (2012) davası, İsrail Devletini yok etmek, ülke sakinlerini sürgün etmek veya öldürmek ve İslami Devletlerin hükümetlerini devirmek için şiddet kullanımını desteklediği gerekçesiyle bir İslami derneğin faaliyetlerinin yasaklanmasına ilişkindir. Mahkeme, başvuran derneğin Sözleşme'de yer alan hakları, başta uluslararası ihtilafın barışçıl çözümü ve

Sözleşme'nin 17. Maddesine ilişkin Rehber - Hakları Kötüye Kullanma Yasağı
insan yaşamının kutsallığı olmak üzere Sözleşme değerlerine açıkça aykırı olan amaçlar için kullandığını değerlendirmiştir.

86. Mahkeme, başvuranların Rusya'da terör örgütü olarak yasaklanan Hizb ut-Tahrir'in ideolojisini yaymak ve örgüte yeni üyeler kazandırmaktan mahkûm edilmelerine ilişkin *Kasymakhunov ve Saybatalov/Rusya* (2013) davasında yukarıda belirtilen tespitlerini yinelemiştir. Mahkeme, savaşı yüceltmesi ve dünya çapında İslami yönetim ve şeriata dayalı bir rejimi benimsetmeyi amaçlaması nedeniyle Hizb ut-Tahrir'in siyasi fikirlerinin başvuranlar tarafından yayılmasının açıkça 17. madde kapsamına girdiğini değerlendirmiştir (§§ 107-114).

87. *Belkacem/Belçika* (k.k.) (2017) davasında, başvuran YouTube platformunda yayınladığı ve izleyicilerine gayrimüslimleri alt etme, onlara bir ders verme ve onlarla mücadele etme çağrısında bulunduğu bir dizi video nedeniyle para ve hapis cezasına mahkûm edilmiştir. Mahkeme, bu tür genel, hiddetli ve önemli derecede nefret barındıran bir saldırının hoşgörüsü, toplumsal barış ve ayrımcılık yapmama değerleriyle bağdaşmadığını değerlendirmiştir. Mahkeme ayrıca, başvuranın cihadı desteklediği, şeriati savunduğu ve şeriatin tesis edilmesi için şiddet çağrısında bulunduğu ifadelerin "nefret söylemi" olarak değerlendirilebileceğine karar vermiştir (§§ 33-36).

88. *Romanov/ Ukrayna*[Komite], 2020, davasında, başvurana komünist devrimcileri iktidara getirmek amacıyla silahlı ayaklanma çağrısında bulunan propaganda materyalleri dağıtması nedeniyle hapis cezası verilmiştir. Mahkeme, söz konusu mesajların kamu düzenine ve demokrasiye yönelik bir tehdit teşkil ettiği değerlendirmesinde bulunmuştur. Dolayısıyla, başvurana bu faaliyet ile ilgili olarak Sözleşme kapsamında koruma tanınmamıştır.

2. 17. maddenin uygulanmadığı davalar

89. *Stern Taulats ve Roura Capellera/İspanya* (2018) davasında, başvuranlar kral ve kraliçenin büyük boy bir fotoğrafını ters çevirip ateşe vermekten mahkûm edilmişlerdir. Başvuranlara, ödememeleri halinde hapis cezasına çevrilecek olan bir para cezası verilmiştir. Mahkeme, 17. maddeyi uygulamayı reddetmiştir. Mahkeme, monarşi karşıtı ve ayrılıkçı bir gösteri bağlamında değerlendirildiğinde başvuranların eyleminin nefret söyleminden ziyade aşırı hoşnutsuzluğun sembolik bir ifadesi, bir protesto veya siyasi eleştiri olarak yorumlanması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, şiddete veya toplum düzeninin bozulmasına sebebiyet vermeyen eylemin özellikleri, bağlamı veya sonuçlarına dayalı olarak şiddete teşvik tespit edilmemiştir. Başvuranlara verilen ceza, ifade özgürlüklerine yönelik orantısız bir müdahale anlamına gelmiş ve Mahkemenin 10. maddenin ihlalini tespit etmesine yol açmıştır (§§ 38-42).

90. *Bingöl/Türkiye* (2010) davasında, bir siyasetçi olan başvuran Kürt meselesi konusunda Türk Devletini eleştirdiği için hapis cezasına mahkûm edilmiştir. Mahkeme, kırıcı ifadelerin mahiyetinin 17. maddenin uygulanmasını gerektirmediğini değerlendirmiştir (§ 32). Konuşmanın belirli kısımları saldırgan bir çağrışıma sahip olsa da, konuşmada şiddet kullanımı desteklenmemiş veya mevzu bahis olan meselenin sorumluları olarak gösterilen kişilere karşı derin veya yersiz bir nefret uyandırmak hedeflenmemiştir. Mahkeme, terörle mücadeleye ilişkin güçlükler dikkate alındığında dahi, başvurana 10. maddeye aykırı olarak orantısız şekilde ağır bir ceza verildiğine karar vermiştir (§ 39).

3. 17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar

91. *Gündüz/Türkiye* (2003) davasında, radikal İslamcı bir tarikatın lideri olan başvuran, basında yer alan bir röportajı nedeniyle halkı suç işlemeye tahrik etmekten mahkûm edilmiştir. Başvuran "ılımlı İslamcı entellektüeller", "tükenmiş" ve "içi boş heykel gibi" kişiler olmakla eleştirmiş ve aşağıdaki ifadede bulunmuştur: "Akil bir müslümanın onların yumuşak karınlarına bir hançer saplaması, iki hançer darbesiyle onlara ne kadar boş olduklarını göstermesi yeter. Bunun dışında bir şey kalmıyor." Mahkeme, bu tür yorumların mecaz olarak yorumlanabilecek olmasına rağmen, nefret söylemi, şiddetin yüceltilmesi veya şiddete teşvik anlamına geldiğinin de düşünülebileceğini belirtmiştir. Mahkeme özellikle, ilgili kişiler arasından tanınmış bir yazarın ismen zikredildiğini ve dolayısıyla, fiziksel şiddete uğrama konusunda büyük bir tehlikeye maruz bırakıldığının kuşkusuz olduğunu değerlendirmiştir. Mahkeme, 17. maddeye zımnen dayanarak, başvuranın davranışının hoşgörü kavramıyla ve adalet ve barış temel değerleriyle bağdaşmaması ve çoğulcu bir demokrasinin temel ilkelerinin inkârını teşkil etmesi nedeniyle somut davada verilen ağır cezanın orantısız olmadığına

Sözleşme'nin 17. Maddesine ilişkin Rehber - Hakları Kötüye Kullanma Yasağı karar vermiştir. Başvuranın 10. madde kapsamındaki şikâyeti açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir.

92. *Kaptan/İsviçre* (k.k.) (2001) davasında, yerel makamlar başvurana gönderilen seksen sekiz kiloluk PKK propaganda materyaline el koymuş ve söz konusu materyalleri imha etmiştir. Satış veya dağıtım amaçlı olduğu tartışmasız olan materyallerde, Kürt göçmenlerin radikalleştirilmesi ve genel olarak, Türk makamlarıyla silahlı mücadele için mümkün olduğunca çok sayıda insan kazanılması hedeflenmiştir. Mahkeme bu tür bir söylemin 10. madde kapsamına girmediğini kaydederek, 17. maddeye özü itibariyle dayanmıştır. Başvuranın söz konusu madde kapsamındaki şikâyeti açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir.

4. 17. maddeye dayanılmaksızın incelenen davalar

93. Mahkeme geçmiş davalarda, PKK'nın bir terör örgütü olduğunu kabul etmekle beraber, PKK'ya ilişkin ifadeleri 17. maddeye açıkça veya zimnen dayanmaksızın sadece 10. madde kapsamında incelemiştir.

94. Mahkeme, *Zana/Türkiye* (1997) davasında, başvuranın "katliamlardan yana" olmadığını ve "herkesin hata yapabileceğini ve PKK'nın kadın ve çocukları yanlışlıkla öldürdüğünü" söyleyip "PKK ulusal özgürlük hareketi"ne desteğini ifade etmesi nedeniyle kendisine verilen cezadan ötürü 10. maddenin ihlal edilmediğine hükmetmiştir. Mahkeme, Türkiye'nin Güneydoğu bölgesindeki en önemli ilin eski belediye başkanı tarafından söz konusu bölgede PKK saldırılarının gerçekleştiği bir zamanda dile getirilen ve önemli bir gazetede yayımlanan söz konusu çelişkili ve muğlak ifadelerin, hâlihazırda şiddetli tartışmalara yol açan durumu daha da ağırlaştırması muhtemel ifadeler olarak değerlendirilmesi gerektiğine karar vermiştir (§§ 58-60).

95. *Sürek/Türkiye (no. 1)* [BD] (1999) davasında, başvuran yetkililerin Türkiye'nin Güneydoğu bölgesindeki askerî faaliyetlerini hiddetli bir şekilde eleştiren okuyucu mektuplarına ilişkin incelemesini yayımladığı gerekçesiyle mahkûm edilmiştir. Mahkeme, kanlı bir intikam çağrısında bulunan ihtilaf konusu yazıların, ismen zikredilen kişiler başta olmak üzere iddia edilen mezalimin sorumluları olarak tasvir edilen kişilere karşı derin ve yersiz nefret uyandırmak suretiyle şiddeti daha da fazla teşvik edebilecek nitelikte yazılar olarak görülmesi gerektiğini değerlendirmiştir. Mahkeme, 10. maddenin ihlal edilmediğine hükmetmiştir (§§ 62-65).

C. Toprak Bütünlüğüne ve Anayasal Düzene Yönelik Tehdit İddiası

1. 17. maddenin uygulandığı davalar

96. *Romanov /Ukrayna*[Komite], 2020, davasında, başvuran, komünist devrimciler tarafından Devlet iktidarının şiddetli bir şekilde ele geçirilmesi çağrısı yapan materyal dağıtması sebebiyle bir yıl hapis cezasında mahkûm edilmiştir. Özellikle, bu materyaller, açıkça, proletaryanın diğer sosyal sınıflar üzerindeki hâkimiyetini tesis etmek amacıyla ülke içerisinde silahlı sivil çatışma çağrısında bulunuyordu. Bazı maddeler, ayrıca, Ukrayna topraklarının aşamalı olarak bölünmesi çağrısında bulunuyordu. Mahkeme, bu mesajların kamu düzenine ve demokrasiye yönelik bir tehdit teşkil ettiği ve adalet, serbest seçimler ve barış dâhil olmak üzere Sözleşme ve demokratik bir toplumun temelinde yer alan temel ideallere ve değerlere aykırı olduğuna kanaat getirmiştir. 17. madde gereğince, başvuranın 10 madde kapsamındaki şikâyeti, Sözleşme hükümleriyle konu bakımından bağdaşmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir.

2. 17. maddenin uygulanmadığı davalar

97. Aşağıdaki üç davada (*Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve Diğerleri/Türkiye*, 1998; *Sosyalist Parti ve Diğerleri/Türkiye*, 1998; ve *Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP)/Türkiye* [BD], 1999), başvuran partiler Kürt ve Türk ulusları arasında ayırım yaparak bölücülüğü destekledikleri gerekçesiyle kapatılmışlardır. Söz konusu partilerin genel başkanları, başka bir siyasi partide benzer bir görevde bulunmaktan men edilmişlerdir. Anayasa Mahkemesi, Kürt-Türk federasyonunun kurulmasının

Sözleşme'nin 17. Maddesine ilişkin Rehber - Hakları Kötüye Kullanma Yasağı savunulması ve Kürt halkının "bağımsızlık savaşı" verme hakkının desteklenmesi bakımından başvuran partilerin hedeflerinin terör örgütlerinin hedeflerine benzer olduğunu değerlendirmiştir.

98. Mahkeme, 17. maddenin devreye sokulmasının gerekli olmadığına karar vermiştir (*Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve Diğerleri/Türkiye*, 1998, § 60; *Sosyalist Parti ve Diğerleri/Türkiye*, 1998, § 53; *Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP)/Türkiye* [BD], 1999, § 47). Mahkeme, siyasi partiler dâhil derneklerin faaliyetlerinin ulusal makamlarca Devletin anayasal yapılarına aykırı olarak değerlendirilmesinin, Sözleşme'nin sağladığı korumanın kapsamı dışında tutulmaları için gerekçe olamayacağını belirtmiştir (*Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve Diğerleri/Türkiye*, 1998, § 27; *Sosyalist Parti ve Diğerleri/ Türkiye*, 1998, § 29). Mahkeme, demokrasiye zarar vermeyi amaçlamaması koşuluyla farklı siyasi projelerin, hatta Devletin hâlihazırdaki teşkilatlanma biçimini sorgulayan projelerin teklif edilmesine ve tartışılmasına izin vermenin demokrasinin özünde olduğunu belirtmiştir (*Sosyalist Parti ve Diğerleri/Türkiye*, 1998, §§ 46-47; *Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP)/Türkiye* [BD], 1999, §§ 40-41).

99. Mahkeme, başvuran partilerin Kürt asıllı kişileri birlikte belirli siyasi taleplerde bulunmaya davet etmiş olmalarına rağmen, şiddete başvurmaya, isyana veya demokratik ilkeleri reddetmeye yönelik herhangi bir çağrının yapılmadığına işaret etmiştir (*Sosyalist Parti ve Diğerleri/Türkiye*, 1998, §§ 46-47; *Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP)/Türkiye* [BD], 1999, §§ 40-41). Ayrıca Mahkeme, başvuran partilerin bölücülüğü teşvik ettiğinin veya Türkiye'de terörden kaynaklanan sorunlardan ne şekilde sorumlu olabileceklerinin ortaya konulmadığını belirtmiştir. Özetle Mahkeme, kapatma gibi radikal bir tedbirin izlenen meşru hedefle orantısız olduğunu ve dolayısıyla, 11. maddeye aykırı olduğunu hükmetmiştir.

100. *Sidiropoulos ve Diğerleri/Yunanistan* (1998) davasında, başvuranların derneklerini "Makedon Medeniyet Evi" adı altında kaydettirme talebi reddedilmiştir. Mahkeme, 17. maddenin uygulanamayacağını değerlendirmiştir (§§ 28-29). Mahkeme, söz konusu derneğin hedeflerinin Florina bölgesindeki geleneklerin ve halk kültürünün korunması ve geliştirilmesinden ibaret olduğunu ve tamamen meşru olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, başvuranların Makedon azınlığının haklarına tam olarak saygı gösterilmesi çağrısında bulunmalarına rağmen, başvuranların bölücülük kasıtlarının olduğunu veya şiddete veya demokratik olmayan yöntemlere başvuruyu savunduklarının tespit edilmediğini belirtmiştir (§ 43). Mahkeme, başvuranların derneğin, sadece gerçek kasıtlarına dair bir şüphe nedeniyle kaydedilmemesinin 11. maddeye aykırı olduğuna hükmetmiştir (§§ 45-47).

101. *Yurttaş Birliği "Radko" ve Paunkovski/Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti* (2009) davasında, başvuran dernek Makedon etnisitesinin asla bölgede var olmadığını, ancak Makedonyalı Bulgarların olduğunu savunan Ivan Mihajlov-Radko'nun ideolojisini canlandırmayı hedeflediği gerekçesiyle kurulduktan kısa bir süre sonra kapatılmıştır. Mahkeme, derneğin düşmanlığı savunduğunu veya kamu düzenine, Makedon toplumuna veya Devletine karşı gerçek ve yakın bir tehlike barındıran bir politikayı tercih ettiğini ortaya koyan herhangi bir delilin mevcut olmadığı gerekçesiyle 17. maddenin devreye sokulmasını gerekli görmemiştir. Mahkeme, Hükümetin (1925 ve 1990 yılları arasında Makedon Özgürlük Hareketinin liderliğini yapmış olan) Ivan Mihajlov-Radko'nun ve destekçilerinin terörist yöntemlere başvurduklarını iddia etmesine rağmen, Anayasa Mahkemesi tarafından başvuran derneğin "terörist" olarak nitelendirmediğine ve derneğin veya üyelerinin hedeflerine ulaşmak için yasa dışı veya demokrasi karşıtı yöntemler kullanacakları sonucuna varılmadığına işaret etmiştir. Mahkeme ayrıca, Anayasa Mahkemesinin Makedon etnik kimliğinin inkârının şiddete veya anayasal düzenin şiddet yoluyla ortadan kaldırılmasına eşdeğer olarak değerlendirme nedenini açıklamadığına dikkat çekmiştir (§§ 72-77). Başvuran derneğin kapatılması 11. maddeye aykırı bulunmuştur.

D. Totaliter İdeolojilerin Desteklenmesi

1. Komünizm

a. 17. maddenin uygulandığı davalar

102. *Alman Komünist Partisi (KPD)/Almanya* davasında (1957, Komisyon kararı), başvuran parti, anayasaya aykırılık teşkil ettiği gerekçesiyle kapatılmış ve mal varlığı müsadere edilmiştir. Komisyon,

partinin sadece anayasal yollarla iktidarı ele geçirmeyi amaçlamakla birlikte, hedefinin proleter bir devrim ve proletarya diktatörlüğü yoluyla sosyo-komünist bir sistem kurmak olduğu kanısına varmıştır. Ancak, diktatörlüğe başvurmanın Sözleşme'ye aykırı olması nedeniyle, başvuran, 17. madde uyarınca, 9, 10 ve 11. maddeler kapsamındaki korumadan faydalanamamıştır. Başvurusu, Sözleşme hükümleriyle konu bakımından bağdaşmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir.

103. *Romanov/Ukrayna* [Komite], 2020, davası, mevcut siyasi rejimi şiddetli bir şekilde devirmeye yönelik komünist propagandayı yaymaktan dolayı cezai mahkûmiyet ile ilgilidir. Mahkeme'ye göre, silahlı bir ayaklanmaya yönelik açık çağrılar, 17. maddenin doğrudan uygulanmasını haklı kılmıştır.

b. 17. maddenin uygulanmadığı davalar

104. *Türkiye Birleşik Komünist Partisi/Türkiye* (1998) davasında, başvuran partinin kapatılma gerekçelerinden biri, partinin adında siyasi partilerin düzenlenmesine ilişkin kanunda yasaklanan "komünist" kelimesinin yer almasıydı. Ancak, başvuran parti, demokrasinin gereklerini yerine getirdiği sürece ve "komünist" adını seçerken Türk toplumu veya Türk Devleti açısından gerçek bir tehdit oluşturacak bir politikayı tercih ettiğini gösteren herhangi bir delil bulunmadığı sürece, isim tercihi, kapatma kararı gibi ağır bir tedbirin uygulanmasını haklı kılamaz. Bu nedenle, 17. maddenin uygulanmasına gerek duyulmamış ve 11. maddenin ihlal edildiğine karar verilmiştir.

105. *Partidul Comunistilor (Nepeceristi) ve Ungureanu /Romanya* (2005) davasında, Romanya Komünist Partisi ("PCN") üyesi olmayan Komünistler Partisi isimli siyasi bir grubun siyasi parti olarak tescil edilmesi yönündeki başvurusu reddedilmiştir. Mahkeme, 17. maddenin uygulanmasını gerektirecek herhangi bir neden görmemiştir (§ 59). Mahkeme, PCN'ye ait kurucu belgelerde, demokrasinin ilkelerini savunmanın önemini vurgulandığını ve şiddet veya ayaklanmaya çağrı niteliğinde herhangi bir içeriğin yer almadığını tespit etmiştir. Aslında, söz konusu belgelerde, gerek PCN'nin, adıyla olmasa da, arasına mesafe koyduğu eski Komünist Partinin 1989 yılı öncesinde yapmış olduğu suiistimaller gerekse 1989 yılından beri izlenen ve anti-sosyal ve işçi sınıfı karşıtı olarak tanımlanan politika eleştirilmiştir (§§ 54-55). Özellikle de bazı Avrupa ülkelerinde Marksist ideolojiye bağlı kalan komünist partilerin bulunduğu dikkate alındığında, Romanya'nın totaliter komünizm deneyimi, tek başına şikâyet konusu tedbire başvurulması ihtiyacını haklı kılamaz (§ 57). Siyasi parti olarak tescil edilme başvurusunun reddedilmesi gibi sert ve orantısız bir tedbire başvurmanın 11. maddenin ihlaline neden olduğu sonucuna varılmıştır.

106. *Vajnai/Macaristan* (2008) davasında, başvuran, izinli bir gösteri sırasında beş köşeli kırmızı yıldızlı bir ceket giydiği gerekçesiyle mahkûm edilmiştir. Mahkeme, başvuruda, 17. maddenin amaçları bakımından hak suiistimalinin söz konusu olmadığını ifade etmiştir. Mahkeme, ilk olarak, başvuranın totaliter rejimin mağdurlarına yönelik olarak aşağılayıcı ifadelerde bulunduğu, totaliter amaçları olan bir gruba üye olduğunun veya ırkçı propaganda eylemlerinde yer aldığıın ispatlanmadığını belirtmiştir (§§ 24-25). Mahkeme, ikinci olarak, komünizm adı altında işlenen toplu insan hakları ihlalleri kırmızı yıldızın simgesel değerini düşürmüş olsa da, kırmızı yıldızın, daha adil bir toplum için mücadele eden uluslararası işçilerin hareketini ve farklı üye Devletlerde hukuka uygun olarak kurulmuş bazı siyasi partileri simgelemeye devam ettiğini belirtmiştir (§ 52). Üçüncü olarak, özellikle de başvuranın kırmızı yıldızlı kıyafeti, hukuka uygun olarak düzenlenmiş barışçıl bir gösteri sırasında sol görüşlü tescilli bir siyasi partinin başkan yardımcısı sıfatıyla ve bilindiği kadarıyla Macaristan siyasi hayatına hukukun üstünlüğünü hiçe sayarak katılma gibi bir niyeti olmaksızın giydiği gerçeği ışığında bir değerlendirme yapıldığında, Hükümet, bu tür bir kıyafet giymenin tek başına tehlikeli totaliter propaganda anlamına geldiğini ispatlamamıştır. Mahkeme, sonuç olarak, totaliter sembollerin kullanılmasına ilişkin yasağın ayırım gözetmeksizin uygulanışını ve kapsamının çok geniş oluşunu dikkate alarak, özellikle de kırmızı yıldızın alenen kamuoyu önünde sergilenmesiyle komünist rejime veya kargaşaya geri döneleceği yönünde gerçek veya mevcut bir tehlikenin bulunmadığı hususu ışığında, 10. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir. Ayrıca, totaliter ideolojinin yayılması olasılığı, her ne kadar rahatsız edici olsa da, cezai bir yaptırım uygulamak suretiyle sınırlama getirmenin tek gerekçesi olamaz (§§ 54- 58; ayrıca bk. *Fratanoló/Macaristan*, 2011).

c. 17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar

107. *Ždanoka/Letonya* [BD] (2006) davasında, başvuran, Letonya Komünist Partisinin yeni kurulan

Sözleşme'nin 17. Maddesine ilişkin Rehber - Hakları Kötüye Kullanma Yasağı demokratik rejimi ortadan kaldırmaya yönelik olarak 1991 yılında yaptığı şiddet içerikli teşebbüsün ardından söz konusu partinin faaliyetlerine etkin bir şekilde katılan kişilere yönelik olarak getirilen yasak nedeniyle ulusal meclis seçimlerinde adaylığını koyamamıştır. Mahkeme, şikâyet konusu tedbirin, bu tedbire başvurulmasına yol açan bağlamda kabul edilebilir olarak değerlendirilebilecek olması nedeniyle, Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Ayrıca, bu tedbirin, başvurana keyfi veya orantısız bir şekilde uygulanmadığını belirtmiştir. Mahkeme, bu bağlamda, 17. maddeye atıfta bulunarak, bir kamu görevini ağır şekilde suiistimal etmiş olan veya davranışları hukukun üstünlüğünü veya demokratik temelleri tehdit edici nitelik taşıyan kişilerin yasama organının çalışmasına katılmalarına engel olunması suretiyle demokratik sürecin bütünlüğünün korunmasına yönelik kısıtlamaların Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin kapsamı dışında bırakılmadığı sonucuna varmıştır. Mahkeme, başvuranın darbe girişimi sırasında veya sonrasında herhangi bir zamanda, Letonya Komünist Partisi ile arasına mesafe koyduğunu gösterecek herhangi bir açıklama yapmamış olması nedeniyle, Letonya makamlarının, takdir yetkileri kapsamında, başvuranın demokratik sürecin bütünlüğünü sürdürme ihtiyacıyla bağdaşmayacak görüşlere sahip olduğu varsayımında bulunma hakkına sahip olduklarını belirtmiştir (§§ 123-124 ve 130).

2. Nazi İdeolojisi

a. 17. maddenin uygulanmadığı davalar

108. *De Becker/Belçika* (1960, Komisyon raporu) davasında, başvuranın gazete muhabiri olarak İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman makamları ile işbirliği yaptığı gerekçesiyle mahkûm edilmesi sonucunda, diğerlerinin yanı sıra, gazetecilik ve yazarlık mesleğini icra etmesine engel olunmuştur. Başvuranın geçmişteki davranışlarının 17. maddenin kapsamına girdiği değerlendirilebilecek olmakla birlikte, başvuranın davasının Komisyon tarafından incelendiği yıl olan 1960 itibarıyla, başvuranın ifade özgürlüğünü Nazi rejimini övmek gibi yollarla kötüye kullanmak amacıyla geri kazanmaya çalıştığına dair herhangi bir delil mevcut değildi. Bu nedenle Komisyon, 17. maddenin uygulanması yönündeki talebi reddetmiş ve esnek bir şekilde uygulanan ve ömür boyunca geçerli olacak şikâyet konusu kısıtlamaların 10. madde kapsamında haklı görülemeyeceği sonucuna varmıştır (§ 279).

109. *Lehideux ve Isorni/Fransa* (1998) davasında, Mahkeme, Nazi Almanya'sı ile işbirliği yaptığı gerekçesiyle idam cezasına mahkûm edilen, 1940-1944 yılları arasında Vichy Fransa'sının Devlet Başkanı olarak görev yapan Mareşal Pétain'nin yeniden yargılanmasının ve ıslahının sağlanmasını amaçlayan bir yayını incelerken 17. maddeyi uygulamamıştır. Bu davada, Nazi yanlısı bir politikanın haklılığını göstermek gibi bir durum söz konusu olmamıştır, zira başvurular Nazi zulümlerini onaylamadıklarını açıkça beyan etmişlerdir (§ 53). Başvurular hakkında verilen mahkûmiyet kararlarının 10. maddeye aykırı olduğu yönündeki tespitin gerekçelerinden biri de budur.

b. 17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar

110. Sözleşme organları, Nasyonal Sosyalizmin, Yahudi karşıtlığının ve ırkçılığın, çeşitli yayınlar, Nazi üniformalarının kullanıldığı ve sloganların atıldığı paramiliter tatbikatlar, Hitler'in doğum gününün kutlandığı gösteriler veya Üçüncü Reich'in diktatörlerinin ve ordusunun yüceltildiği kamuya açık etkinlikler yoluyla yeniden canlandırılmasına yönelik girişimlere ilişkin davaları incelemişlerdir (bk. *Kühnen/Almanya*, Komisyon kararı, 1988; *X. /Avusturya*, Komisyon kararı, 1963; *H, W., P. ve K. /Avusturya*, Komisyon kararı, 1989; *Ochensberger/Avusturya*, Komisyon kararı, 1994; ve *Schimanek /Avusturya*, Mahkeme kararı, 2000). Komisyon ve sonrasında Mahkeme, Nasyonal Sosyalizmin demokrasi ve insan hakları ile bağdaşmayan totaliter bir doktrin olduğuna karar vermiştir. Komisyon ve Mahkeme, 17. maddeye atıfta bulunarak, başvurular hakkında verilen mahkûmiyet kararlarının "demokratik bir toplumda gerekli" olduğu kanaatine varmıştır. Başvuranların 9, 10 ve 14. madde kapsamındaki şikâyetlerinin açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir.

111. *Fáber/Macaristan* (2012) davasında, başvuran, devam etmekte olan ırkçı karşıtı bir gösteriyi protesto etmek amacıyla Árpád şeritli bir bayrak açtığı gerekçesiyle gözaltına alınmış ve hakkında para cezası uygulanmıştır. Söz konusu bayrak, kanunda, Macaristan'ın tarihi pankartlarından biri olarak kabul edilmekte ve aynı zamanda aşırı sol görüşlü hareketler tarafından Macaristan Nazi hareketini (Oklu Haç) hatırlatan sembol olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Başvuran, söz konusu bayrağı Oklu Haç rejimi sırasında Yahudilerin kitlesel olarak imha edildiği alanda taşımış olmasına rağmen, bu durum bazı göstericiler tarafından rahatsız edici, şok edici ve hatta "faşist" olarak değerlendirilebilecek olsa da, söz konusu bayrağı açmanın tek başına küçük düşürücü olduğu ve belirli kişilere karşı derin ve yersiz nefret aşılacak suretiyle şiddeti teşvik ettiği söylenemez (§ 56). Mahkeme, bağlamı belirgin olmayan bir sembolün toplu katliamların yapıldığı belirli bir alanda gösterilmesinin, bazı durumlarda söz konusu suçların failleriyle özdeşleştirme yapılmasına neden olabileceği ihtimalini göz ardı etmemiş ve katledilen kişilerin onurunu ve onların yakınlarının saygı haklarını koruma ihtiyacının, ifade özgürlüğü hakkının kullanımına müdahale edilmesini gerektirebileceğini belirtmiştir. Mahkeme, aksi halde koruma altına alınacak olan ifadenin, zamanı ve yeri nedeniyle, savaş suçlarının, insanlığa karşı işlenen suçların veya soykırımın yüceltilmesi anlamına geldiği hallerde de aynı hususların geçerli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Mahkeme, başvuran totaliter rejimin mağdurlarını bu şekilde aşağılamış olsa, bu durumun, 17. madde uygulandığında, Sözleşme haklarının kötüye kullanımı anlamına gelebileceğini ifade etmiştir. Ancak, Mahkeme, 17. maddeye ilişkin içtihadına dayanarak, somut davada kötüye kullanım anlamına gelebilecek bu tür bir unsura rastlamamıştır (§ 58). Mahkeme, şikâyet konusu kısıtlamanın, acil sosyal bir ihtiyacı karşılamadığı ve

112. *Šimunić/Hırvatistan* (k.k.) (2019) davasında, futbolcu olan başvuran, bir futbol maçı sırasında birkaç kez “Vatan için” şeklinde haykırdığı gerekçesiyle mahkûm edilmiştir. Futbolcunun her haykırışında seyirciler de “Hazırız” şeklinde yanıt vermişlerdir. Söz konusu mesajın asıl anlamı edebi ve şiirsel olmakla birlikte, bu ifade aynı zamanda faşizmden ve Bağımsız Hırvatistan Devletinin totaliter rejiminden doğan Ustaşe Hareketinin resmi selamlaşma ifadesi olarak da kullanılmaktaydı. Mahkeme, başvuranın 10. madde kapsamındaki şikâyetini her halükarda açıkça dayanaktan yoksun bulmakla birlikte yine de 17. maddeye atıfta bulunmanın önemli olduğuna karar vermiştir (§§ 37-39). Ünlü bir futbolcu ve pek çok futbol taraftarının rol model olarak gördüğü başvuranın, provokatif haykırışının seyircilerin davranışı üzerindeki olası olumsuz etkisinin farkında olması ve bu tür bir davranıştan kaçınması gerekirdi (§§ 44-48).

c. 17. maddeye dayanılmaksızın incelenen davalar

113. Mahkeme, Nazi sembollerinin “göz alıcı bir araç” olarak nedensiz şekilde kullanıldığı bağlamda 17. maddeye atıfta bulunmaya gerek duymamıştır.

114. *Nix/Almanya* (k.k.) (2018) davasında, başvuran, Heinrich Himmler'in, üzerinde Nazi partisinin rozetinin bulunduğu SS üniformalı ve kolluğunun üzerinde gamalı haç motifinin yer aldığı bir fotoğrafını bir blog gönderisinde kullanması nedeniyle mahkûm edilmiştir. Söz konusu gönderi, başvuranın kızına istihdam bürosu tarafından ayrımcı ve ırkçı muamelede bulunduğu iddiasıyla ilgilidir. Başvuran, totaliter propaganda yapma, şiddeti veya nefret söylemini teşvik etme niyetinde olmasa da, istihdam bürosunun başvuranın kızıyla olan etkileşiminin, Nazi rejimi sırasında yaşananlarla nasıl kıyaslanabileceğini açıklamamıştır. Ayrıca, başvuran, Nazi ideolojisini açık ve net bir şekilde reddetmemiştir. Şayet bunu yapmış olsaydı, cezai sorumluluktan kurtulurdu (§§ 51 ve 53-54). Mahkeme, önemli bir etken olan Almanya'nın tarihi tecrübesi ışığında Nazi sembollerinin kullanımına ilişkin yasağı dikkate alarak, başvuranın 10. madde kapsamındaki şikâyetini açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle reddetmiştir.

3. Şeriat

115. İslam hukukuna (Şeriat) dayalı bir rejim, Sözleşme değerlerinden açıkça ayrılmaktadır ve demokrasinin temel ilkelerine aykırılık teşkil etmektedir. Zira böyle bir rejimde, siyasi alanda çoğulculuğa ve halka tanınan özgürlüklerin sürekli olarak geliştirilmesine yer yoktur (*Refah Partisi ve Diğerleri/Türkiye* [BD], 2003, § 123). Bu tür bir rejim bağlamında hukuki çoğulluğun Sözleşme sistemine uygun olduğu söylenemez, zira burada bireyler arasında dine dayalı bir ayrımcılık söz konusu olacaktır (aynı kararda, §§ 119 ve 123; *Kasymakhunov ve Saybatalov/Rusya*, 2013, §§ 110-111).

a. 17. maddenin uygulandığı davalar

116. *Kasymakhunov ve Saybatalov/Rusya* (2013) davasında, Mahkeme, başvuranların gerekirse şiddete başvurmak suretiyle dünya genelinde İslami bir yönetim ve Şeriata dayalı bir rejimin hüküm sürmesini amaçlayan Hizb ut-Tahrir adlı terör örgütüne üye oldukları gerekçesiyle mahkûm edilmelerine ilişkin şikâyeti incelemiştir. Başvuranların 9, 10, 11 ve 14. maddeler kapsamındaki şikâyetleri, Sözleşme'nin hükümleriyle konu bakımından bağdaşmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir (§§ 107-114).

b. 17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar

117. *Refah Partisi ve Diğerleri/Türkiye* [BD] (2003) davasında, Mahkeme, Türkiye'deki en büyük siyasi partinin kapatılması ve parti liderlerinin bazı siyasi haklarından geçici olarak mahrum edilmelerinin 11. maddenin ihlaline neden olmadığına karar vermiştir. Mahkeme, 17. maddeye ilişkin içtihadına dayanarak, ilk olarak, liderlerinin şiddeti teşvik ettiği veya demokrasiye aykırı nitelik taşıyan veya demokrasiyi yıkmayı amaçlayan ve demokraside tanınan hak ve özgürlükleri ihlal eden politikalar ortaya koyduğu bir siyasi partinin, bu gerekçelerle verilen cezalara karşı Sözleşme'nin sağladığı korumadan faydalanmayı talep edemeyeceğini vurgulamıştır (§ 98). Mahkeme, ikinci olarak,

demokrasi açısından yeterince kanıtlanmış yakın bir tehdidin söz konusu olması halinde, Devletin bu tehdidi önlemek amacıyla müdahalede bulunma yetkisinin olduğunu kabul etmiştir (§§ 102-103). Refah Partisinin, hukuki çoğulluk çerçevesinde, şeriata dayalı bir rejim oluşturmaya yönelik politikasının “demokratik toplum” kavramıyla bağdaşmadığı ve Refah Partisinin, bu politikayı uygulamak amacıyla güç kullanımına başvurmaktan kaçınmadığı kanaatine varmıştır (§ 132). Mahkeme, seçim sonuçlarına bakıldığında, Refah Partisinin bir koalisyonun temelinde bulunan tavizlerden kaynaklı kısıtlamalara tabi olmaksızın siyasi iktidarı potansiyel olarak ele geçirebileceğini ve bu durumun demokrasiye yönelik tehlikeyi daha fazla somutlaştırdığını ve yakınlaştırdığını belirtmiştir (§ 108).

c. 17. maddeye dayanılmaksızın incelenen davalar

118. Mahkeme, bir başvuranın şiddet çağrısı yapmaksızın Şeriat için mücadele ettiği bir davada 17. maddeye atıfta bulunma gereği duymamıştır.

119. *Gündüz/Türkiye* (2003) davasında, radikal bir İslam mezhebinin lideri olan başvuran hakkında, bir televizyon yayını sırasında yaptığı ve “nefret söylemi” olarak sınıflandırılabilir açıklamalar nedeniyle hapis cezası ve para cezasına hükmedilmiştir. Mahkeme, ilgili bağlamda değerlendirildiğinde, başvuranın demokrasiyi “dinsizlik” ve laikliği “ikiyüzlülük” şeklinde tanımladığı yorumların, şiddet çağrısı veya dini hoşgörüsüzlüğe dayalı nefret söylemi olarak yorumlanamayacağı kanaatine varmıştır. Mahkeme, Şeriatı savunmanın, Şeriatı getirmek için şiddet çağrısında bulunulmadığı sürece, tek başına “nefret söylemi” olarak değerlendirilemeyeceğini belirtmiştir. Mahkeme, ayrıca, başvuranın siyasi iktidarı ele geçirme potansiyeli bakımından, somut davadaki durumun *Refah Partisi ve Diğerleri/Türkiye* [BD], (2003) (yukarı bakınız) davasındaki durumla aynı olmadığını belirtmiştir. Mahkeme, bu nedenle, 17. maddeye atıfta bulunmaya gerek duymamış ve davanın kendine özgü bağlamında, yani söz konusu programın amacının başvuranın lideri olduğu mezheple ilgili bir sunum yapmak olduğu ve başvuranın aşırı görüşlerinin canlı olarak yayınlanan çoğulcu bir tartışma ortamında dile getirildiği ve programa katılan diğer katılımcıların müdahaleleriyle de karşılıklı bir denge kurulduğu hususlarını dikkate alarak 10. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir.

E. Nefrete Teşvik

120. Mahkeme, tüm etnik, dini veya diğer gruplara saldırı niteliği taşıyan veya onları kötü gösteren kapsamlı açıklamaların söz konusu olduğu davalarda özellikle hassasiyet göstermiştir (*Perinçek/İsviçre* [BD], 2015, § 206).

1. Yabancı Düşmanlığı ve Irk Ayrımcılığı

a. 17. maddenin uygulandığı davalar

121. *Glimmerveen ve Hagenbeek/Hollanda* (1979, Komisyon kararı) davasında, kamu düzeni gerekçesiyle ve ahlaki nedenlerden dolayı yasaklanan siyasi bir partinin liderleri olan başvuranlar belediye seçimlerinde aday olamamışlardır. Birinci başvuran, ırk ayrımcılığını teşvik ettiği tespit edilen broşürleri dağıtmak amacıyla yanında bulundurduğu gerekçesiyle mahkûm edilmiştir. Komisyon, başvuranların savunduğu politikanın, uyruğuna, ikamet tarihine, aile bağlarına ve diğer hususlara bakılmaksızın beyaz olmayan herkesi Hollanda topraklarından gönderme amacından kaynaklandığını tespit etmiştir. 17. madde uyarınca, başvuranın Sözleşme'nin 10. maddesi ve Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi kapsamındaki şikâyetleri Sözleşme hükümleriyle bağdaşmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir.

b. 17. maddenin uygulanmadığı davalar

122. *Féret/Belçika* (2009) davasında, aşırı sağ görüşlü bir partinin başkanı olan başvuran, bir seçim kampanyası sırasında Avrupalı olmayan göçmen toplulukları suç işlemeye meyilli ve Belçika'da yaşamının sağladığı menfaatleri kötüye kullanmaya hevesli topluluklar olarak tanıtan ve onlarla dalga geçen broşürler dağıttığı gerekçesiyle mahkûm edilmiştir. Broşürlerde “Belçika'nın İslamlaştırılmasına karşı çıkın”, “Göstermelik bütünleşme politikasına son verin” ve “İş arayan

Avrupalı olmayan kişileri evlerine gönderin" şeklinde sloganlar yer almaktaydı. Mahkeme, şikâyet konusu broşürlerin içeriğinin, 17. maddenin uygulanmasını haklı kılmadığını belirtmiştir. Ancak, Mahkeme, başvuranın ifade özgürlüğüne yönelik müdahalenin 10. maddenin ihlaline yol açmadığı kanaatine varmıştır. Mahkeme, yabancıların dışlanmasını teşvik etmenin, onların haklarına yönelik temel bir saldırı olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, dini, etnik veya kültürel önyargılara dayalı nefrete yol açan siyasi söylemlerin, demokratik toplumlarda, özellikle de seçim bağlamında, yabancı düşmanlığını ortaya koyan veya ırkçı yorumların etkisinin daha da sakıncalı hale geldiği durumlarda, sosyal barışı ve siyasi istikrarı tehdit ettiğini ifade etmiştir. Belirli nüfus gruplarını hedef alan hakaret, alay etme ve aşağılama eylemlerinin veya somut davada olduğu gibi ayrımcılığa teşvik eylemlerinin, yetkili makamlar açısından nefret söylemiyle mücadele konusuna öncelik verilmesi için yeterli olduğu kanaatine varmıştır.

c. 17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar

123. *Jersild/Danimarka* (1994) davasında, gazeteci olan başvuran, özellikle "zencileri" ve "yabancı işçileri" "hayvan" ve torbacı olarak nitelendiren bir grup gençle yaptığı röportajdan bazı alıntılarının yer aldığı bir belgesel programı yapmıştır. Başvuran ve gençler, bu gerekçeyle mahkûm edilmişlerdir. Mahkeme, söz konusu sözlerin 10. maddenin koruması kapsamına girmemekle birlikte, şikâyet konusu belgesel programının, bir bütün olarak değerlendirildiğinde, objektif açıdan, ırkçı görüş ve düşüncelerin propagandasını yapma amacı taşıdığına görülmediğini belirtmiştir. Programda ırk düşmanlığını desteklemenin açıkça ahlaka aykırılığı, tehlikeleri ve hukuka aykırılığı açık bir şekilde hatırlanmamış olsa da, gerek TV sunucusunun yaptığı giriş gerekse başvuranın röportajlar sırasındaki tutumu, başvuranın kendisini röportaj yapılan kişilerden ayrı tuttuğunu göstermiştir (§§ 33-35). Mahkeme, bu nedenle, başvuran hakkındaki mahkûmiyet kararının 10. madde kapsamında haklı kılınmadığı sonucuna varmıştır.

124. *R.L./İsviçre* (k.k.) (2003) davasında, Mahkeme, 17. maddeye dolaylı olarak dayanarak, başvuranın 10. madde kapsamında dile getirdiği ırkçı propaganda içeren iki CD ve üç müzik kaydına el konulmasına ilişkin şikâyetinin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle reddedilmesine karar vermiştir. Mahkeme, söz konusu malzemelerin Sözleşme'nin temelindeki değerlere aykırı olması nedeniyle, müdahalenin "demokratik bir toplumda gerekli" olduğunu belirtmiştir.

125. *Atamançuk/Rusya**, 2020, davasında, Mahkeme, başvuranın Rusya'da ikamet eden Rus olmayan etnik grupların "barbarca fikirleri doğrultusunda katliam, tecavüz, soygun ve köleleştirme eyleminde bulunacakları" ve "ülkenin yıkımına katılacakları/katıldıkları" şeklindeki ifadelerini ele almıştır. Mahkeme, başvuranın cezai mahkûmiyeti ve bu sebeple kendisine getirilen gazetecilik ve yayıncılık faaliyetlerine yönelik iki yıl süreli yasaklamayla ilgili olarak 10. maddenin ihlal edilmediğine hükmetmiştir. 17. madde içtihadı, nihayetinde bu hükmün uygulanması meselesine ilişkin hüküm vermemeye karar vermesine rağmen, Mahkeme'nin analizinde yer almıştır.

2. Etnik Temelli Nefret

a. Romanlara Karşı Nefret

i. 17. maddenin uygulanmadığı davalar

126. *Vona/Macaristan* (2013) davasında, başvuranın başkanlık ettiği bir dernek, Romanların yoğun olarak bulunduğu köyler de dâhil olmak üzere tüm Macaristan genelinde düzenlediği bir dizi toplantı ve gösteri yürüyüşünün ardından kapatılmıştır. Bu eylemler sırasında, dernek eylemcileri askerî tarzda üniformalar giyerek, selam ve emirler veren ordu benzeri bir oluşum içerisinde yürüyüş yapmışlardır. Askerî oluşum, Macaristan'da Romanların topluca katledilmesinden sorumlu rejimin bel kemiğini oluşturan Macaristan Nazi hareketini (Oklu Haç) hatırlatmaktaydı. Mahkeme, başvuranın örgütlenme özgürlüğü hakkının son derece ağır şekilde kısıtlandığı somut davada 17. maddeyi uygulamak istememiştir. Mahkeme, derneğin faaliyetleri incelendiğinde ilk bakışta totaliter bir ideolojiyi haklı gösterme veya yayma gibi bir niyetinin olduğunun anlaşılmadığını, başvuranın totaliter bir rejimin mağdurlarını aşağılamadığını ve totaliter amaçları bulunan bir grubun üyesi olmadığını belirtmiştir (§§ 34-39). Mahkeme, sonuç olarak, 11. maddenin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Mahkeme, Oklu Haç iktidarının ardından Macaristan'ın yaşadığı tarihi deneyimi dikkate

Sözleşme'nin 17. Maddesine ilişkin Rehber - Hakları Kötüye Kullanma Yasağı olarak, yetkili makamların, şiddet eyleminde bulunulmamış olsa da demokrasinin temel değerlerine aykırı olan ırk ayrımı politikasının uygulanması bakımından ilk adımlar olarak değerlendirilebilecek büyük çaplı ve koordineli bir gözdağı verme eylemiyle karşı karşıya kalındığında müdahale etmeden önce daha fazla gelişmenin meydana gelmesini beklemelerinin gerekmediğini ifade etmiştir (§§ 66-69).

ii. 17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar

127. *Molnar/Romanya* (k.k.) (2012) davasında, başvuran, "Romanya'nın Romanların ülkesi olmasına engel olun" veya "Romanya'nın homoseksüellere değil çocuklara ihtiyacı var" şeklinde mesajlar içeren afişler dağıttığı gerekçesiyle mahkûm edilmiştir. Mahkeme, söz konusu mesajların Roman azınlığa ve homoseksüel azınlığa karşı nefret uyandırmayı amaçladığı, kamu düzenine yönelik tehdit oluşturduğu ve Sözleşme'nin ve demokratik toplumun dayandığı temel değerlere aykırılık teşkil ettiği kanaatine varmıştır. Mahkeme, bu tür eylemlerin demokrasiyle ve insan haklarıyla bağdaşmadığını ve bu nedenle, 17. madde uyarınca, 10. maddenin koruması kapsamına girmediğini belirtmiştir (§ 23). Mahkeme, her halükarda, başvuran hakkındaki mahkûmiyet kararının "demokratik bir toplumda gerekli olduğu" sonucuna varmış ve başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle reddedilmesine karar vermiştir.

b. Yahudi Karşıtlığı

128. Yahudi karşıtlığına ilişkin davalar yukarıda "[Nazi İdeolojisi](#)" başlığı altında ve aşağıda "[Yahudilere Yönelik Soykırımın İnkârı ve İlgili Konular](#)" başlığı altında da ele alınmaktadır.

i. 17. maddenin uygulandığı davalar

129. Aşağıda belirtilen davalarda 17. maddenin uygulanması sonucunda, 10, 11 ve 14. maddeler kapsamındaki şikâyetler Sözleşme hükümleriyle konu bakımından bağdaşmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir.

130. *Pavel Ivanov/Rusya* ((k.k.), 2007) davasında, bir gazetenin sahibi ve yazı işleri müdürü olan başvuran, Yahudilerin Rusya'daki kötülüğün kaynağı olarak lanse edildiği ve sosyal hayattan dışlanmaları çağrısının yapıldığı bir dizi köşe yazısını kaleme aldığı ve yayımladığı gerekçesiyle mahkûm edilmiştir. Başvuran bir etnik grubun tamamını Rus halkına karşı komplo kurmakla itham etmiş, Yahudi liderliğine faşist ideolojiyi atfetmiş ve Yahudilerin milli haysiyet hakkını inkâr etmiştir. Mahkeme, başvuranın görüşlerinin önemli ölçüde Yahudi karşıtı mahiyette olduğu konusunda kuşku bulunmadığını değerlendirmiştir. Bir etnik gruba karşı bu tür genel ve hiddetli bir saldırı, başta hoşgörü, toplumsal barış ve ayrımcılık yapmama olmak üzere Sözleşme'nin temelinde bulunan değerleri hedef almıştır.

131. *W.P. ve Diğerleri/Polonya* ((k.k.), 2004) davasında, başvuranların bir dernek kurmaları engellenmiştir. Yahudi azınlığın Polonyalıları zulmettiğinin ve Polonyalılarla Yahudiler arasında eşitlik olmadığının iddia edildiği dernek kuruluş bildirisinin Yahudi karşıtlığını canlandırma olarak nitelendirilebileceği dikkate alındığında, mevcut deliller 17. maddenin gündeme getirilmesini haklı kılmıştır. Ayrıca, başvuranın Mahkeme önündeki beyanlarının da Yahudi karşıtı mahiyette olduğu değerlendirilmiştir.

ii. 17. maddeye dayanılmaksızın incelenen davalar

132. *Balsytė-Lideikienė/Litvanya* (2008) davasında, bir yayınevi sahibi olan başvurana, toprak iddialarını destekleyen, saldırgan milliyetçiliği ifade eden ve Yahudiler ile Polonyalıların, Litvanyalıları karşı işlenen savaş suçlarının ve soykırımın failleri olarak bahsedildiği ifadeler içeren bir yayından ötürü idari ikazda bulunulmuştur. Yayının satılmamış olan nüshalarına el konulmuştur. Mahkeme, özellikle Litvanya'nın 1990 yılında bağımsızlığını yeniden kazanması sonrasında ulusal azınlıklar ve toprak bütünlüğü meselelerinin hassas mahiyette olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Polonyalıları ile Yahudilere karşı nefreti teşvik eden ihtilaf konusu ifadelerin yetkililerde ciddi endişe yaratabilecek nitelikte olduğunu değerlendirerek, 10. maddenin ihlal edilmediğine hükmetmiştir (§§ 78-79). Mahkeme 17. maddenin uygulanması meselesini resen gündeme getirmemiştir.

c. Diğer Etnik Temelli Nefret Türleri

i. 17. maddenin uygulanmadığı davalar

133. *Yurttaş Birliği "Radko" ve Paunkovski/Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti* (2009) davasında, başvuran dernek Makedon halkının etnik kimliğini inkâr ettiği gerekçesiyle kapatılmıştır. Mahkeme, derneğin kamu düzenine, Makedon toplumuna veya Devletine karşı gerçek ve yakın bir tehlike barındıran bir politikayı tercih ettiğini ortaya koyan herhangi bir somut delilin mevcut olmadığı gerekçesiyle 17. maddenin uygulanmasını gerekli görmemiş ve 11. maddenin ihlal edildiğini tespit etmiştir.

134. Mahkeme, *Perinçek/İsviçre* ([BD], 2015) davasında, Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermenilerin maruz kaldığı toplu tehcir ve katliamların soykırım olarak nitelendirilmesine itiraz eden ifadeler bakımından 17. maddenin uygulanması için herhangi bir neden görmemiştir. Mahkeme, söz konusu ifadelerin, bir bütün olarak ve kendi bağlamı içinde değerlendirildiğinde, şiddet, nefret veya hoşgörüsüzlük çağrısı olarak görülemeyeceğini belirtmiştir. Mahkeme özellikle, Türk bir siyasetçi olan başvuranın ne mağdurları aşağılayan ifadelerde bulunduğunu, ne de Ermeniler hakkında hakaret niteliğinde ifadeler kullandığını tespit etmiştir. Ayrıca, ifadelerin bağlamı, ırkçı ve demokrasi karşıtı bir gündemin otomatik olarak varsayılmasını gerektirecek nitelikte görülmemiştir (§§ 233-239). Başvuran hakkında İsviçre'de verilen mahkûmiyet kararının 10. maddeye aykırı olduğuna hükmedilmiştir.

ii. 17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar

135. Mahkeme, *Stomakhin/Rusya* (2018) davasında, diğer hususların yanı sıra, başvuranın tüm Ruslar ve Ortodoks inancına mensup kişiler açısından tipik ve karakteristik olarak nitelendirdiği çeşitli hakaretler içeren ifadelerini incelemiştir. Bu bakımdan Mahkeme, zımnen 17. maddeye dayanarak, etnik ve dini gruplara yönelik bu tür geniş kapsamlı saldırıların, başta hoşgörü, toplumsal barış ve ayrımcılık yapmama olmak üzere Sözleşme'nin temelinde bulunan değerlerle çeliştiğini gözlemlemiştir (§§ 120-122). Başvuran hakkında verilen mahkûmiyet kararının 10. maddeye aykırı şekilde orantısız olduğuna hükmedilmiştir.

iii. 17. maddeye dayanılmaksızın incelenen davalar

136. *Balsytė-Lideikienė/Litvanya* (2008) davasında, bir yayınevine, başlıca Yahudileri ve Polonyalıları Litvanyalıları karşı savaş suçları işlemek ve soykırımda bulunmakla itham eden ifadelerden ötürü verilen idari cezanın 10. maddeye aykırı olmadığına hükmedilmiştir. Mahkeme 17. maddeye dayanmamıştır.

3. Homofobi

a. 17. maddenin uygulanmadığı davalar

137. *Lilliendahl/İzlanda*(k.k.), 2020, davası, yerel makamların okullarda LGBT konularında eğitimi güçlendirme kararının başlattığı tartışma bağlamında, başvuranın çevrimiçi olarak yaptığı son derece önyargılı homofobik yorumlar nedeniyle mahkûmiyeti ve kendisine verilen para cezası ile ilgilidir. Özellikle, başvuran, eşcinselleri "cinsel sapkın" olarak tanımlamış ve tiksinti ifade etmiştir. İhtilaf konusu ifadeler "nefret söylemi" teşkil etse de, Mahkeme'nin görüşüne göre, bu ifadeler 17. maddenin uygulanabilirliği açısından yüksek eşige ulaşmamıştır. Bununla birlikte, Mahkeme, yerel mahkemeler tarafından yapılan dengeleme uygulamasını onaylamış ve başvuranın 10. madde kapsamındaki şikâyetini açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle reddetmiştir.

b. 17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar

138. Mahkeme, *Molnar/Romanya* ((k.k.), 2012) davasında, eşcinsel azınlığı hedef alan mesajlar (örneğin, "Romanya'nın eşcinsellere değil, çocuklara ihtiyacı var") içeren afişlerin dağıtılması nedeniyle başvuranın mahkûm edilmesi konusunu incelemiştir. Mahkeme, 17. madde nedeniyle, başvuranın davranışının demokrasi ve insan haklarıyla bağdaşmadığı gerekçesiyle 10. maddeye dayanamayacağına karar vermiştir. Dava açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle

Sözleşme'nin 17. Maddesine ilişkin Rehber - Hakları Kötüye Kullanma Yasağı reddedilmiştir; zira başvuranın mahkûmiyeti her hâlükârda 10. maddenin ihlaline sebebiyet vermemiştir.

c. 17. maddeye dayanılmaksızın incelenen davalar

139. Mahkeme *Vejdeland ve Diğerleri/İsveç* (2012) davasında, başvuranın bir lisede öğrencilerin dolaplarına homofobik bildiriler bıraktığı gerekçesiyle mahkûm edilmesi konusunu incelemiştir. Bildirilerde eşcinselliğin "sapkın bir cinsel eğilim" olduğu, toplum üzerinde "ahlâken yıkıcı bir etkisinin" olduğu ve kişilerin HIV ile AIDS'e yakalanmalarından sorumlu olduğu belirtilmiştir. Bildirilerde ayrıca, "eşcinsel lobisinin" pedofiliyi önemsiz göstermeye çalıştığı iddia edilmiştir. Mahkeme, ihtilaf konusu ifadelerin menfur saldırılar işlemeyi doğrudan tavsiye etmemesine rağmen, ağır ve önyargılı iddialar olduğunu değerlendirmiştir (§§ 54-55). Mahkeme, 17. maddenin uygulanabilirliği meselesini resen gündeme getirmemiştir. Fakat öğrencilerin kolay etkilenen ve hassas bir yaşta oldukları ve bu tür bildirimleri kabul etme veya reddetme imkânlarının bulunmadığı dikkate alındığında, 10. maddenin ihlal edilmediğine hükmedilmiştir (§ 56).

4. Din Temelli Nefret

a. Gayrimüslimlere Karşı Nefret

i. 17. maddenin uygulandığı davalar

140. *Belkacem/Belçika* (k.k.) (2017) davasında, başvuran, Youtube platformunda yayınlanan, gayri Müslimlere boyun eğdirme, ders verme ve onlarla mücadele etme çağrısında bulunduğu videolar nedeniyle hakkında mahkûmiyet kararı verilmesi hususunda şikâyetçi olmuştur. Mahkeme, tüm gayri Müslimlere yönelik nefret ve şiddeti tetikleyen bu şekilde genel ve şiddetli bir saldırının hoşgörüsü, sosyal barış ve ayrımcılık yapmama değerleriyle bağdaşmadığı kanaatine varmıştır. 17. maddenin uygulanması sonucunda, 10, 11 ve 14. maddeler kapsamındaki şikâyetler Sözleşme hükümleriyle konu bakımından bağdaşmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir.

ii. 17. maddenin uygulanmadığı davalar

141. *Ibragim Ibragimov ve Diğerleri/Rusya* (2018) davasında, başvuranlar, ünlü bir Türk Müslüman ilim adamı olan Said Nursi'nin 20. yüzyılın ilk yarısında kaleme aldığı bir Kuran tefsir külliyatı olan Risale-i Nur Külliyatını oluşturan kitapları yayımlamışlar veya yayımlanmasına aracılık etmişlerdir. Kitaplar aşırılıkçı edebiyat ürünü olarak ilan edilmiş ve yayımlanması ve dağıtımı yasaklanmıştır. Yerel mahkeme, kitaplardan birinde Müslümanların "sadakatli" ve "adil" olarak tanımlanırken, diğer herkes için "ahlaksız", "filozof", "boş konuşanlar" ve "laf ebesi" gibi ifadeler kullanıldığından, bu nedenle gayri Müslimlere Müslümanların aşağısındaymış gibi muamele yapıldığını belirtmiştir. Kitapta ayrıca Müslüman olmamak "son derece büyük bir suç" olarak tanımlanmıştır. Mahkeme, şikâyet konusu ifadelerin şiddete, nefrete ve hoşgörüsüzlüğe teşvik edebileceğinin ispatlanmamış olması nedeniyle Hükümetin 17. madde kapsamındaki ilk itirazını reddetmiş ve 10. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme, Said Nursi'nin metinlerinin ılımlı İslam ana akımına ait olduğunu, bu kapsamda hoşgörülü ilişkilerin ve dinler arası işbirliğinin desteklendiğini ve şiddet kullanımına karşı çıktığını belirtmiştir. 50 dile çevirisi yapılmış olan kitapların, dinler arası gerilimlere sebebiyet verdiği veya Rusya'da veya başka bir yerde şiddet bir yana sakıncalı sonuçlara dahi yol açtığını gösteren herhangi bir delil bulunmadığını tespit etmiştir. Söz konusu kitapların gayri Müslimlere yönelik hakaret, taşlama veya iftira içermediği kanaatine varmıştır. Kitapların, uygunsuz şekilde dini yaymaya çalışma veya dini sembollerini veyahut dini kurallara dayalı bir toplum kavramını empoze etme amacı taşımadığı kanısına varmıştır (§§ 116-123).

b. İslamofobi

i. 17. maddenin uygulandığı davalar

142. *Norwood/Birleşik Krallık* (k.k.) (2004) davasında, başvuran, apartman dairesinin penceresine İki Kulelerin alevler içindeki resminin ve "İslam İngiltere'den Dışarı - İngiliz Halkını Koruyun" ifadelerinin yer aldığı ve üzerinde bir çarpı işaretinin bulunduğu ay yıldız simgesi içeren bir poster asmış olması nedeniyle mahkûm edilmiştir. Mahkeme, dini bir gruba yönelik olarak, söz konusu grubu bir bütün olarak ağır bir terör eylemiyle ilişkilendirmek suretiyle gerçekleştirilen bu şekilde genel ve şiddetli bir saldırının Sözleşme'de güvence altına alınan değerlerle bağdaşmadığı kanaatine varmıştır. 17. maddenin uygulanması sonucunda, söz konusu eylemin 10 veya 14. maddenin koruması kapsamına girmediğine karar verilmiştir. Mahkeme, posterin ırkçı veya dini gerilimlerin fazla yaşanmadığı kırsal bir alanda asıldığını ve bu nedenle tek bir Müslümanın dahi posterini gördüğüne dair delil bulunmadığını ileri süren başvuranın bu savunmasını dikkate almamıştır. Başvurunun Sözleşme hükümleriyle konu bakımından bağdaşmaması nedeniyle reddedilmesine karar verilmiştir.

ii. 17. maddenin uygulanmadığı davalar

143. *Soulas ve Diğerleri/Fransa* (2008) davasında, yazar ve yayıncı olan başvuranlar, Avrupa'yı ele geçirmekte oldukları söylenen Müslümanlara karşı yeniden etnik fetih düşüncesini savunan bir kitabın yayımlanmasından dolayı mahkûm edilmişlerdir. Müslüman göçmenler, suç işlemeye meyilli, sosyal yardımları kötüye kullanan, Avrupalı kadınlar üzerinde tecavüz ayinleri yapan ve genel olarak Fransız düşmanlığı ve Avrupa karşıtı ırkçılıkla hayat bulan kişiler olarak tanıtılmıştır. Mahkeme, kitapta yer alan tartışma konusu bölümlerin, 17. maddenin uygulanmasını gerektirecek kadar ağır olmadığı kanaatine varmıştır (§ 48). Ancak, Mahkeme, göçmenlerin toplumla bütünleştirilmesi sorunuyla ve polis ile göçmen nüfusun bazı radikal unsurları arasında şiddetli çatışmalar yaşanmasına neden olan gerilimlerle karşı karşıya olan yetkili makamlara geniş takdir yetkisi tanındığı hususunu dikkate alarak 10. maddenin ihlal edilmediğine karar vermiştir (§§ 36-37).

iii. 17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar

144. *Seurot/Fransa* (k.k.) (2004) davasında, bir okulda öğretmenlik yapan başvuranın, tüm öğrencilere ve velilerine dağıtılan okulun kendi gazetesinde yayımlanmış olan bir makale nedeniyle hakkında mahkûmiyet kararı verilmesi neticesinde görevine son verilmiştir. Söz konusu makalede, "her yere cami inşa eden" ve başörtüsünü dayatan "asilime edilemeyen Müslüman topluluklardan" bahsedilmiştir. Mahkeme, söz konusu ifadelerin, 17. maddenin uygulanmasıyla, 10. maddenin koruması kapsamında çıkarılması gerekip gerekmediği hususunu sorgulamıştır. Her halükarda başvuranın şikâyetinin açıkça dayanaktan yoksun olduğuna karar vermiştir. Mahkeme, makalenin tartışmasız ırkçı içeriğinin, öğrencilerinin gözünde otoriteyi simgeleyen ve ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele konusunda esas teşkil eden demokratik vatandaşlık eğitiminin aktörleri olması gereken öğretmenlerin görev ve sorumluluklarıyla bağdaşmadığı kanaatine varmıştır.

145. *Tagiyev and Huseynov /Azerbaycan*, 2019, davasında, başvuranlar, İslam'ı eleştiren ve diğerlerinin yanı sıra, "İslam'da ahlak bir hokkabazlık eylemidir. ... İsa Mesih'le karşılaştırıldığında... Muhammed Peygamber, sadece korkunç bir yaratıktır. " ifadelerini içeren bir makale nedeniyle dini nefreti kızdırmaktan hapis cezasına mahkûm edilmiştir. Mahkeme, ihtilafli ifadelerde 17. maddenin uygulanmasını gerektiren hiçbir husus tespit etmemiş ve başvuranların mahkûmiyetinin 10. maddeyi ihlal ettiğine hükmetmiştir.

iv. 17. maddeye dayanılmaksızın incelenen davalar

146. *Le Pen/Fransa* (k.k.) (2010) davasında, Fransız "Ulusal Cephe" partisinin eski başkanı olan başvuran, "Müslüman toplumun" hızlı büyümesini, Fransız halkının onuruna ve güvenliğine yönelik bir tehdit olarak gösteren açıklamaları nedeniyle mahkûm edilmiştir. Mahkeme, özellikle de Fransa'da göçmenlerin bütünleştirilmesiyle ilgili sürmekte olan gergin süreç dikkate alındığında, söz konusu yorumların reddetme ve nefret duygularına yol açabileceği kanaatine varmıştır. Ancak Mahkeme, 17. maddenin uygulanması hususunu kendiliğinden gündeme getirmeye gerek duymamış ve davayı açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle reddetmiştir.

F. Yahudi Soykırımının İnkârı ve İlgili Konular

147. Yahudi soykırımının inkârı, her zaman Mahkeme ve Komisyon tarafından nefret veya hoşgörüsüzlüğe teşvik olarak kabul edilmiştir. Özellikle de, Yahudi soykırımını reddetmenin suç sayılma gerekçesi, soykırımın açıkça ortaya konulmuş tarihi bir olay olmasından ziyade, ilgili Devletlerin tarihi bağlamı dikkate alındığında, soykırımın reddinin, tarafsız tarihi araştırma şeklinde ortaya konulsa da, antidemokratik ideolojiyi ve Yahudi düşmanlığını çağrıştırdığı şeklinde değerlendirilmesi gerektiği hususuna dayanmaktadır (*Perinçek/İsviçre* [BD], 2015, §§ 234 ve 243).

148. Yahudi Soykırımının inkârına ilişkin bir davada, Mahkeme'nin, bir şikâyetin konu bakımından bağdaşmadığına karar vererek 17. maddeyi doğrudan uygulaması ya da bunun yerine, iddia olunan müdahalenin gerekliliğini incelediği daha sonraki aşamada 17. maddeyi ileri sürerek 10. maddenin uygulanabilir olduğuna karar vermesi, dava bazında alınan bir karardır ve her bireysel davanın tüm koşullarına bağlı olacaktır (*Pastörs/Almanya*, 2019, § 37).

1. 17. maddenin uygulandığı davalar

149. *Garaudy/Fransa* (k.k.) (2003) davasında, başvuran, gaz odalarının varlığını inkâr ettiği, Yahudilerin sistematik olarak ve topluca imha edilmelerini “yalan”, soykırımı ise “efsane” olarak tanımladığı, Yahudilerin yaptığı tarifi “Soykırım işi” veya “siyasi amaçlı aldatmacalar” olarak adlandırdığı ve Yahudi mağdurların sayısına ve ölüm nedenlerine karşı çıktığı kitabı nedeniyle cezai sorumluluk altına girmiştir. Ayrıca, başvuran, söz konusu suçları müttetikleri itham ettiği eylemlerle kıyaslayarak önemsizleştirmiş ve Nürnberg Mahkemesinin hukuka uygunluğunu sorgulamış ve işlemlerine zarar vermiştir. Mahkeme, başvuranın kitabının asıl içeriğinin ve genel anlamının ve dolayısıyla amacının önemli derecede saptırma niteliği taşıdığı ve bu nedenle Sözleşme'nin temel değerleri olan adalet ve barış değerleriyle bağdaşmadığı kanaatine varmıştır. Yahudi soykırımı gibi insanlığa karşı işlenen suçların gerçekliğini inkâr etmenin, Nasyonal Sosyalist rejimi geri döndürme ve mağdurların kendilerini tarihi çarpıtmakla suçlama amacı taşıdığını belirtmiştir. Bu nedenle, böyle bir inkârın, Yahudilere yönelik ırkçı hakaretin en ağır biçimlerinden biri olduğu ve onlara karşı nefrete teşvik niteliği taşıdığı kanısına varmıştır. 17. maddenin uygulanması sonucunda, başvuranın 10. madde kapsamındaki şikâyetinin Sözleşme hükümleriyle konu bakımından bağdaşmadığına karar verilmiştir. Başvuran hakkında İsrail Devletini ve Yahudi toplumunu eleştirmesi nedeniyle de verilen mahkûmiyet kararı yönünden, şikâyetin bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olduğuna karar verilmiştir. Başvuranın kendini sadece eleştirmekle sınırlı tutmadığı, aslında ırkçı bir amaç güttüğünün kanıtlandığı belirtilmiştir.

150. *Witzsch/Almanya (no. 2)* (k.k.) (2005) davasında, başvuran, şahsi bir mektubunda ünlü bir tarihçiye yönelik olarak kullandığı ifadeler nedeniyle mahkûm edilmiştir. Başvuran ne Yahudi soykırımını ne de gaz odalarının varlığını reddetmiştir. Ancak, Yahudilerin toplu katliamının Hitler ve Nasyonal Sosyalist Parti (NSDAP) tarafından planlandığı, başlatıldığı ve organize edildiği şeklinde, Yahudi katliamıyla ilgili aynı ölçüde önem taşıyan ve tespit edilmiş bir hususu asılsız propaganda olarak değerlendirerek reddetmiştir. Mahkeme, bu tür ifadelerin başvuranın Yahudi katliamı mağdurlarını küçümsediğini gösterdiği kanaatine varmıştır. Mahkeme, bu ifadelerin şahsi bir mektupta yer aldığı ve büyük bir seyirci kitlesi nezdinde dile getirilmediği şeklindeki savunmayı yerinde görmemiştir. 17. maddenin uygulanması sonucunda, 10. madde kapsamındaki şikâyet Sözleşme hükümleriyle konu bakımından bağdaşmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir.

151. *M'Bala M'Bala/Fransa* (k.k.) (2015) davasında, siyasi faaliyetlerde bulunan bir komedyen olan başvuran, seyirciyi inkârcı görüşleriyle tanınan akademisyen konuğunu “içtenlikle” alkışlamaya davet ettiği şovu nedeniyle mahkûm edilmiştir. Başvuran, daha sonra da “ışıklı giysi” olarak tanımlanan, sürgündeki Yahudilerin giydikleri kıyafeti anımsatan, üzerine “Yahudi” yazılı sarı yıldız işlenmiş çizgili pijama giyen aktörü, akademisyene “erişilemezlik ve cüretkârlık” ödülünü vermek üzere sahneye davet etmiştir. Ödül, üç kollu bir şamdan (yedi kollu şamdan Yahudi dininin simgesidir) biçimindeydi ve her kolunda bir elma mevcuttu. Mahkeme, konuğun sahneye çıkışında kendisine önemli bir görev verilmiş olmasını ve Yahudi tehirci mağdurlarının kendilerinin katledilişini reddeden bir adamla karşı karşıya kalmalarının aşağılayıcı şekilde tasvir edilmesini, nefret ve Yahudi düşmanlığı gösterisi ve Yahudi soykırımının inkârına destek olarak değerlendirmiştir. Ayrıca, Mahkeme, başvuranın, kendisini inkârcı olarak tanımlayan kişileri “olumlayıcılar” olarak nitelendiren konuğunun görüşleriyle arasına mesafe koymadığını ve “yeterince kanıtlanmış tarihsel olayları” Sözleşme'nin adalet ve barış gibi temel değerleriyle çelişen bir görüşle aynı kefeye koyduğunu belirtmiştir. Konuğun “olumlayıcılar” ifadesinin farklı bir şekilde hecelenmesi yönündeki çağrısının, açıkça, kelime oyunu yoluyla, seyirciyi, tarihsel gerçeği destekleyenlerin, inkârcılar arasındaki genel düşünüş biçimi olan “siyonist” güdülerle hareket ettikleri şeklinde düşünmeye teşvik etme amacı taşıdığını belirtmiştir. Ayrıca, en azından toplama kampında giyilen kıyafetin “ışıklı giysi” olarak tanımlanmasının başvuranın Yahudi soykırımı mağdurlarını aşağıladığını gösterdiği kanısına varmıştır. (§§ 36-38). Sanatsal bir ürün kisvesi altında nefret dolu ve Yahudi düşmanlığı içeren bir görüşün apaçık biçimde açıklanmasının, ne kadar hiciv niteliğinde veya provokatif olursa olsun, 10. maddenin koruması altına girecek bir eğlence biçimine benzetilemeyeceğini belirtmiştir. Mahkeme, bu gösterinin tam ve sert bir saldırı kadar tehlikeli olduğu ve bu nedenle 17. maddenin uygulanmasını gerektirdiği kanaatine varmıştır (§§ 39-40). Başvuru, Sözleşme hükümleriyle konu bakımından bağdaşmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir.

2. 17. maddenin uygulanmadığı davalar

152. *Lehideux ve Isorni/Fransa* (1998) davasında, Mahkeme, 1940-1944 yılları arasında Vich

Fransa'sının Devlet Başkanı olarak görev yapan Mareşal Pétain hakkında olumlu açıklamaların yer aldığı, ancak söz konusu kişinin diğer hususların yanı sıra binlerce Yahudinin ölüm kamplarına sürgün edilmesi konusundaki sorumluluğuna değinilmediği bir yayınla ilgili olarak 17. maddeyi uygulamaya gerek görmemiştir. Mahkeme, bu gerçeklerin üstüne perde çekme girişiminin ağırlığını hafifletmeksizin, böyle bir değinmeme durumunun bu davanın diğer bazı koşulları ışığında değerlendirilmesi gerektiği kanaatine varmıştır (§ 54). Mahkeme, başvuran hakkındaki mahkûmiyet kararının sonuç olarak 10. maddenin ihlaline neden olduğuna karar vermiştir.

3. 17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar

153. Komisyon, Yahudi soykırımının inkârıyla ilgili olarak 10. madde kapsamında bazı davaları ele almıştır. Söz konusu davalarda, çoğunlukla Nazi benzeri görüşler ileri süren veya Nazi'den esinlenen hareketlerle bağlantılı kişilerin yaptıkları, milyonlarca Yahudinin Nazi rejimi sırasında zulme uğradığı ve katledildiği gerçeğiyle ilgili şüphe duyulmasına neden olan, Yahudi soykırımının siyasi zorbalık yolu olarak uydurulmuş bir yalan olduğunun ileri sürüldüğü, toplama kamplarının varlığının reddedildiği veya bunların haklı görüldüğü, söz konusu kamplardaki gaz odaların ya hiç olmadığı ya da bu odalarda öldürülen kişi sayısının fazlasıyla abartıldığı ve bu durumun teknik olarak mümkün olmadığı iddia edildiği açıklamalarla karşı karşıya kalınmıştır. İlgili Devletlerin tarihsel deneyimine sıklıkla atıfta bulunan Komisyon, bu tür açıklamaları, Yahudi toplumuna yönelik olarak, adalet ve barış değerlerine aykırı olan ve ayrıca ırkçı ve dini ayrımcılık teşkil eden saldırılar olarak değerlendirmiştir. Komisyon, şikâyet konusu müdahalelerin (mahkûmiyet kararları, yayınlara el konulması, askeri hizmetten ihraç, siyasi partinin konferans sırasında bu tür açıklamalarda bulunulmasını önleme yükümlülüğü) "demokratik bir toplumda gerekli" olduğu yönündeki tespitini desteklemek amacıyla 17. maddeden faydalanmıştır. Başvurular açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir (bk. Komisyon kararları. Örneğin; *H, W., P. ve K./Avusturya* 1989; *F.P./Almanya* 1993; *Ochensberger/Avusturya* 1994; *Walendy/Almanya* 1995; *Remer/Almanya* 1995; *Honsik/Avusturya* 1995; *Nationaldemokratische Partei Deutschlands Bezirksverband München-Oberbayern/Almanya* 1995; *Rebhandl/Avusturya* 1996; *Marais/Fransa* 1996; *D.I./Almanya* 1996; ve *Nachtmann/Avusturya* 1998).

154. Mahkeme, *Witzsch/Almanya* (k.k.) (1999) davasında da aynı yaklaşımı benimseyerek 17. maddeye dayanmış ve başvuranın, gaz odalarının varlığını ve bu odalarda gerçekleştirilen toplu katliamları reddetmesi nedeniyle hakkında mahkûmiyet kararı verilmesi konusundaki şikâyetinin açıkça dayanaktan yoksun olduğuna karar vermiştir.

155. *Gollnisch/Fransa* (k.k.) (2011) davasında, sağ görüşlü bir siyasetçi olan ve üniversitede profesör olarak görev yapan başvuran, bir basın konferansı sırasında toplama kamplarındaki gaz odalarının ve orada ölen kişi sayısının tarihçilerin özgürce tartışabilecekleri meseleler olduğu şeklindeki görüşünü açıkladığı gerekçesiyle, üniversitedeki öğretim ve araştırma görevlerinden beş yıl süreyle uzaklaştırılmıştır. Mahkeme, 17. maddeye ilişkin içtihadını hatırlatarak, başvuranın 10. madde kapsamındaki şikâyetini açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle reddetmiştir. Mahkeme, başvuranın, özellikle de üniversitenin öğretim kadrosundaki bazı kişilerin savunduğu inkârcı ve ırkçı görüşler nedeniyle alevlenen tartışma bağlamında, yapmış olduğu açıklamaların İkinci Dünya Savaşı sırasında Yahudi katliamının boyutu konusunda şüphe uyandırabilecek nitelikte olduğunun farkında olmamasının mümkün olmadığı kanaatine varmıştır. Mahkeme, başvuranın inkârcı söylem ve neticede üniversite yaşanan kargaşaya olası katkısının, bir eğitimci olarak üzerine düşen görev ve sorumluluklarıyla bağdaşmadığı sonucuna varmıştır.

156. *Williamson/Almanya* (k.k.) (2019) davasında, Katolik piskopos olan başvuran, bir röportaj sırasında, gaz odalarını ve Yahudilerin orada öldürüldüğünü inkâr eden ve Nazi toplama kamplarında hayatını kaybeden Yahudi sayısını önemsizmiş gibi gösteren açıklamaları nedeniyle mahkûm edilmiştir. Söz konusu röportaj, Almanya'da bir İsveç televizyon kanalına verilmiştir. Başvuran, açıklamalarının Almanya'da cezai sorumluluk altına girmesine sebep olacağı ve orada özellikle ilgi çekebileceğinin farkında olmasına rağmen, röportaj kaydının kullanımının yasaklanması veya kısıtlanması konusunda İsveç televizyonuyla herhangi özel bir anlaşma yapmamış ve kayıt Almanya'da uydu televizyonu veya internet üzerinden izlenebilmiştir. Mahkeme, 17. maddeye atıfta bulunarak, başvuruyu açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle reddetmiştir. Mahkeme, başvuranın Sözleşme metnine ve ruhuna aykırı görüşleri yayma amacıyla ifade özgürlüğünü kullanmak istemiş olmasının, 10. madde kapsamındaki müdahalenin gerekli olup olmadığını

Sözleşme'nin 17. Maddesine ilişkin Rehber - Hakları Kötüye Kullanma Yasağı değerlendirilmesi konusunda oldukça önemli bir yer tuttuğunu belirtmiştir (§§ 26-27).

157. *Pastörs /Almanya*, 2019 davasında, o zamanlar bir Kara Parlamentosu üyesi olan başvuran, "sözde Yahudi Soykırımı'nın siyasi ve ticari amaçlarla kullanıldığı" ve "2. Dünya Savaşının sonundan bu yana Almanlar'ın "eleştiri ve propaganda yalanları yağmuruna" ve "Auschwitz projeksiyonlarına" maruz kaldığı şeklindeki ifadeleri nedeniyle mahkûm edilmiştir. Konuşmasının büyük bir kısmı ceza hukuku kapsamında bir sorun ortaya çıkarmadığından, yerel mahkemeler, başvuranın konuşmasına "hemen tespit edilmeyeceğini umarak bir bardak suya zehir" gibi nitelikli Yahudi Soykırımı inkârını dâhil ettiğini tespit etmiştir. Başvuranın Yahudi Soykırımı mağdurlarına gösterdiği küçümseme, 17.maddenin doğrudan uygulanması lehinde olsa da, Mahkeme, ifade özgürlüğü hakkına yönelik müdahalelerin Parlamentoda seçilmiş temsilciler tarafından yapılan açıklamalar söz konusu olduğunda en yakın incelemeyi gerektirdiğinden başvuranın 10. madde kapsamındaki şikâyetinin esasını incelemeyi tercih etmiştir. Mahkeme, başvuranın mesajını iletmek için kasıtlı olarak şaşırtmaya başvurarak konuşmasını önceden planlamış olduğu gerçeğine büyük önem vermiştir. Dolayısıyla, 17. madde önemli bir rol oynamıştır, zira başvuran Sözleşme'nin lafzına ve ruhuna aykırı fikirleri teşvik etmek amacıyla ifade özgürlüğü hakkını kullanmaya çalışmış ve bu durum, müdahalenin gerekliliğine ilişkin değerlendirmede büyük bir ağırlığa sahip olmuştur. Sonuç olarak, başvuranın 10. madde kapsamındaki şikâyeti açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir.

4. 17. maddeye dayanılmaksızın incelenen davalar

158. Komisyon, Yahudi soykırımının inkârına ilişkin önceki davalarda, 17. maddeye atıfta bulunmamıştır (*X./Almanya* 1982, Komisyon kararı; *T./Belçika* 1983, Komisyon kararı).

159. Mahkeme, Yahudi soykırımından bahsedilen ancak inkârının söz konusu olmadığı davalarda 17. maddeye atıfta bulunmamıştır.

160. *Hoffer ve Annen/Almanya* (2011) davasında, kürtaj karşıtı eylemciler olan başvuranlar, bir doktoru hedef alan ve üzerinde "o gün: Yahudi soykırımı, bugün: Bebek soykırımı" ifadelerinin yer aldığı broşürleri nedeniyle mahkûm edilmişlerdir. Başvuranlar, bir doktorun yasal olarak gerçekleştirdiği bir işlemi Yahudi soykırımı sırasında yapılan toplu katliam ile eşdeğer tutmakla, doktorun kişilik haklarını ağır şekilde ihlal etmişlerdir. Mahkeme, 17. maddeye atıfta bulunmaya gerek görmemiş ve Almanya'nın geçmiş bağlamını dikkate alarak 10. maddenin ihlal edilmediğine karar vermiştir.

161. *PETA Deutschland/Almanya* (2012) davasında, Mahkeme, bir hayvan hakları derneği hakkında, "son aşığılama" ve "hayvanlar söz konusu olduğunda, herkes Nazi olur" başlıkları altında toplu stoklarda tutulan hayvan resimlerinin yanında toplama kampında tutulan kişilerin fotoğraflarının yer aldığı afişlerin yayınlamasının yasaklanması şeklinde uygulanan bir tedbir kararını incelemiştir. Afiş kampanyası toplama kampında tutulan kişileri küçük düşürme amacı taşımasa da, söz konusu kişiler hayvanlarla eş tutulmuş ve dolayısıyla yaşadıkları acılar hayvanların korunması amacı uğruna sıradanlaştırılmış ve suiistimal edilmiştir. Mahkeme, 17. maddeye atıfta bulunmamış ve şikâyet konusu tedbir kararının 10. maddenin ihlaline neden olmadığına karar vermiştir.

G. Tarihi Tartışmalar

1. 17. maddenin uygulanmadığı davalar

162. *Lehideux ve Isorni/Fransa* (1998) davasında, başvuranlar, 1940-1944 yılları arasında Vichy Fransa'sının Devlet Başkanı olarak görev yapan Mareşal Pétain hakkında, 1945 yılında idam cezasına mahkûm edilmesine neden olan Nazi Almanya'sı ile yaptığı işbirliğinden bahsetmeksizin, övgü dolu ifadeler içeren bir yazı yayımladıkları gerekçesiyle mahkûm edilmişlerdir. Mahkeme, 17. maddenin uygulanmasını uygun görmemiştir (§ 58). Mahkeme, başvuranların Pétain'in Fransa açısından faydalı olduğu varsayılan ikili oyunuyla ilgili iddiaları yönünden, bu konunun Yahudi soykırımı gibi açıkça ortaya konulmuş ve inkârının veya değiştirilmesinin 17. maddenin uygulanması sonucunda 10. maddenin korunması kapsamı dışında bırakılacağı tarihsel olaylar kategorisine girmediğini belirtmiştir

(§ 47). Ayrıca, başvuranların “Nazi zulmü ve işkencesini” açıkça onaylamadıklarını beyan ettiklerini ifade etmiştir (§ 53). Mahkeme, söz konusu yazıda Pétain'in Fransa'daki binlerce Yahudinin ölüm kamplarına gönderilmesi konusundaki sorumluluğundan bahsedilmemiş olması hususuyla ilgili olarak, bu olayların ağırlığının bunların üstüne herhangi bir şekilde perde çekme girişiminin ağırlığını arttırdığını belirtmiştir. Ancak Mahkeme, söz konusu olayların üzerinden kırk yıllık bir sürenin geçmiş olmasını ve başvuranların amacının yani Pétain'in yeniden yargılanmasını sağlama amacının meşruluğunu dikkate alarak, haklarında verilen mahkûmiyet kararının orantısız ve 10. maddeye aykırı olduğuna karar vermiştir (§§ 53-56).

163. *Fatullayev/Azərbaycan* (2010) davasında, gazeteci olan başvuran, Dağlık Karabağ savaşı sırasında yaşanan Hocalı soykırımı ile ilgili açıklamaları nedeniyle hapis cezasına mahkûm edilmiştir. Başvuran, Rus ordusunun yardımıyla yüzlerce sivil Azerbaycanlının Ermeni silahlı kuvvetleri tarafından öldürüldüğü şeklindeki ortak kabul görmüş anlatımın aksine, bazı Azerbaycan savaşçılarının mağdurlardan bazılarını öldürmüş ve cesetlerini tahrip etmiş olabilecekleri ve kaçış koridorunun mülteciler tarafından kullanılmasına izin vermeyerek büyük bir katliamın önüne geçilmemesinden de sorumlu olabilecekleri görüşünü savunmuştur. Mahkeme, somut davanın Yahudi soykırımı gibi açıkça ortaya konulmuş tarihi olayların inkârı veya değiştirilmesi ile ilgili olmaması nedeniyle 17. maddeyi uygulamamıştır (§ 81). Başvuran toplu katliam gerçeğini inkâr etmeye, ortak görüşe göre fail olarak kabul edilen kişileri temize çıkarmaya, sorumluluklarını hafifletmeye veya eylemlerini onaylamaya teşebbüs etmemiştir. Başvuran, Hocalı soykırımı mağdurlarına yaşatılan acının ağırlığı konusunda şüphe ederek onları aşağılamaya veya küçük düşürmeye de çalışmamıştır (§§ 81 ve 98). Mahkeme, sonuç olarak, şikâyet konusu açıklamaların başvuranın davasında bireysel savcı olarak yer alan belirli kişiler açısından hakaret niteliği taşıdığı için ikna edici bir şekilde ortaya konulmamış olması nedeniyle 10. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir. Ayrıca, bir basın suçu için hapis cezası verilmesinin, ancak nefret söylemi veya şiddete teşvik gibi durumların söz konusu olduğu olağanüstü hallerde gazetecilerin ifade özgürlükleriyle bağdaştırılmasının söylenebileceği kanaatine varmıştır (§ 103).

164. *Perinçek/İsviçre* [BD] (2015) davası, 20. yüzyılın başlarında Osmanlı Devletinde yaşayan Ermenilerin uğradıkları toplu tehcir ve katliamların soykırım anlamına gelmediğini ve Ermeni soykırımı iddiasının “emperyalistler” tarafından uydurulmuş “uluslararası bir yalan” olduğunu düşünen ve bu görüşünü İsviçre’de açıklayan bir Türk siyasetçisi hakkında, bu gerekçeyle mahkûmiyet kararı verilmesine ilişkindir. Mahkeme, 10. maddenin ihlal edildiğine karar verirken, 17. maddeyi uygulamaya gerek duymamıştır. Mahkeme, ilk olarak, başvuranın açıklamalarının bir bütün olarak kendi geniş bağlamında değerlendirildiğinde, Ermenilere karşı nefret, şiddet veya hoşgörüsüzlüğe teşvik biçimi olarak nitelendirilemeyeceği kanaatine varmıştır. Mahkeme, başvuranın mağdurlara yönelik aşağılayıcı veya nefret içerikli beyanlarda bulunmadığı, Ermenileri yalancı olarak nitelendirmediği, onlar hakkında hakaret niteliğinde ifadeler kullanmadığı ve onları basmakalıp bir kategoriye dâhil etmeye çalışmadığı tespitinde bulunmuştur (§ 246). Mahkemeye göre, başvuran, söz konusu trajik olayları ne yeniden canlandırmış ve de onları haklı göstermeye çalışmıştır (§ 240). İkinci olarak, Ermeni toplumunun söz konusu olayların soykırım olarak nitelendirilmesi konusunda oldukça fazla önem veriyor oluşuna rağmen, Mahkeme, başvuranın doğrudan “emperyalistlere” yönelik olarak yaptığı açıklamaların, özellikle de bu açıklamaların etkisinin daha kısıtlı olduğu ve olayların üzerinden 90 yıllık bir sürenin geçmiş olduğu hususları dikkate alındığında, mağdurların ve seleflerinin haysiyetlerini İsviçre’de ceza hukuku kapsamındaki tedbirlerin uygulanmasını gerektirecek kadar zedelediğini kabul edemeyeceğini belirtmiştir (§§ 250, 252 ve 254). Üçüncü olarak, Yahudi soykırımının inkârına ilişkin davaların aksine, İsviçre ile söz konusu katliamlar arasında doğrudan herhangi bir ilişki bulunmadığını ve bağlamın ırkçı ve anti-demokratik bir gündemin oluştuğunun otomatik olarak varsayılmasını gerektirmediğini belirtmiştir. Mahkeme, ayrıca, bu tür bir gündemin ortaya çıktığı şekilde bir çıkarımda bulunmanın veya bu sebepten dolayı İsviçre’de bulunan Türkler ile Ermeniler arasında ciddi bir ihtilafın yaşanmasını beklemenin bir dayanağı olmadığı kanaatine varmıştır (§§ 234 ve 243-244).

2. 17. maddenin yorumlamaya yardımcı olarak kullanıldığı davalar

165. *Chauvy ve Diğerleri/Fransa* (2004) davasında, başvuranlar, Fransa’da Direniş hareketinin bazı önemli üyelerinin İkinci Dünya Savaşı sırasında liderlerine ihanet ettiklerini ve dolayısıyla onun

Sözleşme'nin 17. Maddesine ilişkin Rehber - Hakları Kötüye Kullanma Yasağı tutuklanmasından, acı çekmesinden ve ölümünden sorumlu olduklarını ima yoluyla anlatan bir kitap yazdıkları ve yayımladıkları gerekçesiyle alenen hakaret suçundan mahkûm edilmişlerdir. Mahkeme, mevcut konunun, Yahudi soykırımı gibi açıkça ortaya konulmuş tarihi olaylar kategorisine girmemesi nedeniyle, 17. maddeyi gündeme getirmeye gerek duymamıştır. Ancak Mahkeme, kitabın yazarının kitapta tarihi yöntemin temel değerlerine saygı göstermemesi ve son derece ağır üstü kapalı sözlere yer vermesi nedeniyle şikâyet konusu müdahalenin 10. maddeye uygun olduğuna karar vermiştir (§§ 77-80).

Ek

17. maddenin gruplara ve bireylere uygulanışı – Sözleşme'nin diğer hükümleriyle bağlantılı olarak kullanımına genel bakış

Sözleşme'nin diğer hükümleri	17.maddenin uygulanabilir olmadığı davalar	17. maddenin doğrudan uygulandığı davalar	17. maddenin uygulanmadığı davalar	17. maddeye açıkça veya esas yönünden atıfta bulunularak incelenen davalar
Madde 5	<i>Lawless/İrlanda (no. 3)</i>			
Madde 6	<i>Lawless /İrlanda (no. 3)</i> <i>Varela Geis/İspanya</i> <i>Marini/Arnavutluk</i> <i>Hizb ut- ve Diğerleri/Almanya (k.k.)</i>			
Madde 7	<i>Ould Dah/Fransa (k.k.)</i>			
Madde 9		<i>Hizb ut-Tahrir ve Diğerleri/Almanya (k.k.)</i> <i>Kasymakhunov ve Saybatalov/Rusya</i> <i>Alman Komünist Partisi (KPD)/Almanya</i> Komisyon kararı		<i>Karatas ve Sari/Fransa</i> Komisyon kararı
Madde 10		<i>Pavel Ivanov/Rusya (k.k.)</i> <i>Belkacem/Belçika (k.k.)</i> <i>M'Bala M'Bala/Fransa (k.k.)</i> <i>Hizb ut-Tahrir ve Diğerleri/Almanya (k.k.)</i> <i>Kasymakhunov ve Saybatalov/Rusya</i>	<i>Palusinski/Polonya (k.k.)</i> <i>Rubins/Letonya</i> <i>Open Door ve Dublin</i> <i>Well Woman /İrlanda</i> <i>Leroy/Fransa</i> <i>Orban ve Diğerleri /Fransa</i>	<i>Stomakhin/Rusya</i> <i>Purcell ve Diğerleri/İrlanda</i> Komisyon kararı <i>Karatas ve Sari/Fransa</i> Komisyon kararı <i>Gündüz /Türkiye (k.k.)</i> <i>Kaptan/İsviçre (k.k.)</i> <i>Fáber/Macaristan</i> <i>Jersild/Danimarka</i>

Sözleşme'nin diğer hükümleri	17.maddenin uygulanabilir olmadığı davalar	17. maddenin doğrudan uygulandığı davalar	17. maddenin uygulanmadığı davalar	17. maddeye açıkça veya esas yönünden atıfta bulunularak incelenen davalar
		<p><i>Alman Komünist Partisi (KPD)/Almanya</i> Komisyon kararı</p> <p><i>Norwood/Birleşik Krallık</i> (k.k.)</p> <p><i>Garaudy/Fransa</i> (k.k.)</p> <p><i>Glimmerveen ve Hagenbeek/Hollanda</i> Komisyon kararı</p> <p><i>Witzsch/Almanya</i> (no. 2) (k.k.)</p> <p><i>Roj TV A/S/Danimarka</i> (k.k.)</p> <p><i>Romanov /Ukrayna</i> [Komite]</p>	<p><i>Stern Taulats ve Roura Capellera /İspanya</i></p> <p><i>Bingöl/Türkiye</i></p> <p><i>Vajnai/Macaristan</i></p> <p><i>Fratanoló/Macaristan</i></p> <p><i>De Becker/Belçika</i> Komisyon raporu</p> <p><i>Féret/Belçika</i></p> <p><i>Perinçek/İsviçre</i> [BD]</p> <p><i>Ibragim Ibragimov ve Diğerleri/Rusya</i></p> <p><i>Soulas ve Diğerleri/Fransa</i></p> <p><i>Lehideux ve Isorni /Fransa</i></p> <p><i>Fatullayev/Azerbaycan</i></p> <p><i>Ifandiev/Bulgaristan</i></p> <p><i>Lilliendahl /İzlanda</i></p>	<p><i>R.L./İsviçre</i> (k.k.)</p> <p><i>Molnar/Romanya</i> (k.k.)</p> <p><i>Seurot v. France</i> (k.k.)</p> <p><i>Chauvy ve Diğerleri/Fransa</i></p> <p><i>Witzsch/Almanya</i> (k.k.)</p> <p><i>Gollnisch v. France</i> (k.k.)</p> <p><i>Williamson/Almanya</i> (k.k.)</p> <p><i>Šimunić/Hırvatistan</i> (k.k.)</p> <p><i>Pastörs/Almanya</i> <i>Tagiyev ve Huseynov /Azerbaycan</i> <i>Atamançuk /Rusya</i></p> <p><i>Kühnen/Almanya</i> Komisyon kararı</p> <p><i>X./Avusturya</i> Komisyon kararı</p> <p><i>H, W., P. ve K./Avusturya</i> Komisyon kararı</p> <p><i>Ochensberger/Avusturya</i> Komisyon kararı</p> <p><i>Schimanek/Avusturya</i> (k.k.)</p> <p><i>F.P./Almanya</i> Komisyon kararı</p> <p><i>Walendy/Almanya</i> Komisyon kararı</p> <p><i>Remer/Almanya</i> Komisyon kararı</p> <p><i>Honsik/Avusturya</i> Komisyon kararı</p> <p><i>Nationaldemokratische Partei Deutschlands</i> <i>Bezirksverband München-Oberbayern/Almanya</i> Komisyon kararı</p> <p><i>Rebhandl/Avusturya</i></p> <p><i>Marais/Fransa</i> Komisyon kararı</p> <p><i>D.I./Almanya</i> Komisyon kararı</p> <p><i>Nachtmann/Avusturya</i> Komisyon kararı</p> <p><i>Katamadze/Gürcistan</i> (k.k.)</p>

Sözleşme'nin 17. Maddesine ilişkin Rehber - Hakları Kötüye Kullanma Yasağı

Madde 11		<i>Hizb ut-Tahrir ve Diğerleri/Almanya (k.k.) Kasymakhunov ve Saybatalov/Rusya</i>	<i>Türkiye Birleşik Komünist Partisi/Türkiye</i>	<i>Herri Batasuna ve Batasuna /İspanya</i>
----------	--	--	--	--

Sözleşme'nin diğer hükümleri	17.maddenin uygulanabilir olmadığı davalar	17. maddenin doğrudan uygulandığı davalar	17. maddenin uygulanmadığı davalar	17. maddeye açıkça veya esas yönünden atıfta bulunularak incelenen davalar
		<p><i>W.P. ve Diğerleri/Polonya</i> (k.k.)</p> <p><i>Alman Komünist Partisi (KPD)/Almanya</i> Komisyon kararı</p>	<p><i>Sosyalist Parti ve Diğerleri/Türkiye</i></p> <p><i>Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP)/Türkiye</i> [BD]</p> <p><i>Sidiropoulos ve Diğerleri/Yunanistan</i></p> <p><i>Yurttaş Birliği "Radko" ve Paunkovski /Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti</i></p> <p><i>Partidul Comunistilor (Nepeceristi) ve Ungureanu/Romanya</i></p> <p><i>Vona/Macaristan</i></p>	<p><i>Karatas ve Sari/Fransa</i> Komisyon kararı</p> <p><i>Refah Partisi ve Diğerleri/Türkiye</i> [BD]</p>
Madde 13		<i>Hizb ut-Tahrir ve Diğerleri/Almanya</i> (k.k.)		
Madde 14		<p><i>Pavel Ivanov/Rusya</i> (k.k.)</p> <p><i>Kasymakhunov ve Saybatalov/Rusya</i></p> <p><i>Hizb ut-Tahrir ve Diğerleri/Almanya</i> (k.k.)</p> <p><i>Norwood/Birleşik Krallık</i> (k.k.)</p> <p><i>W.P. ve Diğerleri/Polonya</i> (k.k.)</p>		<i>H, W., P. ve K./Avusturya</i> Komisyon kararı
Madde 35-3(a) Bireysel başvuru hakkının kötüye kullanılması				<i>Koch/Polonya</i> (k.k.)
Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi				<i>Hizb ut-Tahrir ve Diğerleri/Almanya</i> (k.k.)
Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi		<i>Glimmerveen ve Hagenbeek/Hollanda</i> Komisyon kararı	<i>Paksas/Litvanya</i> [BD]	<i>Ždanoka/Letonya</i> [BD]

Alıntılanan davaların listesi

Bu Rehberde alıntılanan içtihadta, Mahkeme tarafından verilen hüküm ve kararlara ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun ("Komisyon") karar ve raporlarına atıfta bulunmaktadır.

Aksi belirtilmediği takdirde, tüm atıflar, Mahkemenin bir Dairesi tarafından verilen esasa ilişkin bir karara ilişkindir. "(k.k.)" kısaltması, alıntının Mahkeme tarafından verilen kabul edilebilirlik hakkında bir karara ait olduğunu ve "[BD]" kısaltması, davanın Büyük Daire tarafından görüldüğünü göstermektedir.

Sözleşme'nin 44. maddesi anlamında kesinleşmemiş olan Daire kararları aşağıdaki listede (*) ile işaretlenmiştir. Sözleşme'nin 44 § 2 maddesi aşağıdaki gibidir: "Bir Dairenin kararı aşağıdaki durumlarda kesinleşir: a) Taraflar davanın Büyük Daireye gönderilmesini istemediklerini beyan ederlerse, veya b) Karardan itibaren üç ay içinde davanın Büyük Daireye gönderilmesi istenmezse, veya (c) Büyük Daire bünyesinde oluşturulan kurul 43. madde çerçevesinde sunulan istemi reddederse." Büyük Daireye gönderme talebinin Büyük Daire Kurulu tarafından kabul edilmesi halinde, Daire kararı kesinleşmez ve herhangi bir yasal etkisi söz konusu olmaz. Ancak, akabinde verilen Büyük Daire kararı kesinleşir.

Rehberin elektronik versiyonunda alıntılanan davalar için oluşturulan bağlantı linklerinin yönlendirildiği HUDOC veri tabanı (<http://hudoc.echr.coe.int>), Mahkemenin içtihadına (Büyük Daire, Daire ve Komite hüküm ve kararları, tebliğ edilen davalar, danışma görüşleri ve İçtihat Bilgi Notu'ndan hukuki özetler), Komisyonun içtihadına (kararlar ve raporlar) ve Bakanlar Komitesinin kararlarına erişime imkân sağlamaktadır.

Mahkemenin kararları, resmi dillerinde, yani İngilizce ve/veya Fransızca olarak yayınlanmaktadır. Ayrıca HUDOC veri tabanında, pek çok önemli davanın, Mahkemenin resmi dilleri dışında, otuza yakın dilde tercüme edilmiş versiyonları yer almaktadır ve üçüncü taraflarca oluşturulan yaklaşık yüz çevrim içi içtihat derlemesiyle ilgili bağlantılar bulunmaktadır. Atıf yapılan davaların tüm dillerdeki sürümlerine HUDOC veri tabanının dava bağlantısına tıkladıktan sonra açılan sayfadaki 'Dil sürümleri' sekmesinden erişilebilir.

—A—

[AEI Investment Industry S.R.L. ve Diğerleri/Romanya \(k.k.\)](#) [Komite], no'lar 17910/15 ve diğer 6 başvuru, 11 Şubat 2020

[Ashingdane/Birleşik Krallık](#), 28 Mayıs 1985, Seri A no. 93

[Association of Citizens \(Yurttaşlar Birliği\) "Radko" and Paunkovski /Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti](#), no. 74651/01, AİHM 2009

[Atamanчук /Rusya*](#), no. 4493/11, 11 Şubat 2020

—B—

[Balsytė-Lideikienė/Litvanya](#), no. 72596/01, 4 Kasım 2008

[Belkacem/Belçika](#) (k.k.), no. 34367/14, 27 Haziran 2017

[Bingöl/Türkiye](#), no. 36141/04, 22 Haziran 2010

[Bîrsan/Romanya](#) (k.k.), no. 79917/13, 2 Şubat 2016

—C—

Campbell ve Cosans/Birleşik Krallık, 25 Şubat 1982, Seri A no. 48
Campbell ve Fell/Birleşik Krallık, 28 Haziran 1984, Seri A no. 80
Chauvy ve Diğerleri/Fransa, no. 64915/01, AİHM 2004-VI
Contrada/İtalya, no. 27143/95, 14 Ocak 1997 tarihli Komisyon kararı, Kararlar ve Raporlar (DR) 88-B

—D—

D.I./Almanya, no. 26551/95, 26 Haziran 1996 tarihli Komisyon kararı
De Becker/Belçika, no. 214/56, 8 Ocak 1960 tarihli Komisyon raporu, Seri B no. 2
Delfi AS/Estonya [BD], no. 64569/09, AİHM 2015

—E—

E.S./Avusturya, no. 38450/12, 25 Ekim 2018
Engel ve Diğerleri/Hollanda, 8 Haziran 1976, Seri A no. 22
Erdel/Almanya (k.k.), no. 30067/04, 13 Şubat 2007

—F—

F.P./Almanya, no. 19459/92, 29 Mart 1993 tarihli Komisyon kararı
Fáber/Macaristan, no. 40721/08, 24 Temmuz 2012
Fatullayev/Azerbaycan, no. 40984/07, 22 N 2010
Féret/Belçika, no. 15615/07, 16 Temmuz 2009
Fratanoló/Macaristan, no. 29459/10, 3 Kasım 2011
Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP)/Türkiye [BD], no. 23885/94, AİHM 1999-VIII

—G—

Garaudy/Fransa (k.k.), no. 65831/01, AİHM 2003-IX
Alman Komünist Partisi (KPD)/Almanya, no. 250/57, 20 Temmuz 1957 tarihli Komisyon kararı
Glimmerveen ve Hagenbeek/Hollanda, no. 8348/78 ve 8406/78, 11 Ekim 1979 tarihli Komisyon kararı,
DR 18
Golder/Birleşik Krallık, 21 Şubat 1975, Seri A no. 18
Gollnisch/Fransa (k.k.), no. 48135/08, 7 Haziran 2011
Gündüz/Türkiye (k.k.), no. 59745/00, AİHM 2003-XI (alıntılar)
Gündüz/Türkiye, no. 35071/97, AİHM 2003-XI

—H—

H, W., P. ve K./Avusturya, no. 12774/87, 12 Ekim 1989 tarihli Komisyon kararı, DR 62
Herri Batasuna ve Batasuna/İspanya, no. 25803/04 ve 25817/04, AİHM 2009
Hizb ut-Tahrir ve Diğerleri/Almanya (k.k.), no. 31098/08, 12 Haziran 2012
Hoffer ve Annen/Almanya, no. 397/07 ve 2322/07, 13 Ocak 2011
Honsik/Avusturya, no. 25062/94, 18 Ekim 1995 tarihli Komisyon kararı, DR 83-A

—I—

Ibragim Ibragimov ve Diğerleri/Rusya, no. 1413/08 ve 28621/11, 28 Ağustos 2018
Ifandiev /Bulgaristan [Komite], no. 14904/11, 18 Nisan 2019
İrlanda/Birleşik Krallık, 18 Ocak 1978, Seri A no. 25

—J—

Jersild/Danimarka, 23 Eylül 1994, Seri A no. 298

—K—

Kaptan/İsviçre (k.k.), no. 55641/00, 12 Nisan 2001
Karatas ve Sari/Fransa no. 38396/97, 21 Ekim 1998 tarihli Komisyon kararı
Kasymakhunov ve Saybatalov/Rusya, no. 26261/05 ve 26377/06, 14 Mart 2013
Katamadze/Gürcistan (k.k.), no. 69857/01, 14 Şubat 2006
Koch/Polonya (k.k.), no. 15005/11, 7 Mart 2017
Kudrevičius ve Diğerleri/Litvanya [BD], no. 37553/05, AİHM 2015
Kühnen/Almanya, no. 12194/86, 12 May 1988 tarihli Komisyon kararı, DR 56

—L—

Lawless/İrlanda, no. 332/57, 19 Aralık 1959 tarihli Komisyon kararı, Seri B no. 1
Lawless/İrlanda (no. 3), 1 Temmuz 1961, Seri A no. 3
Le Pen/Fransa (k.k.), no. 18788/09, 20 Nisan 2010
Lehideux ve Isorni/Fransa, 23 Eylül 1998, *Karar ve Hüküm Derlemeleri* 1998-VII
Leroy/Fransa, no. 36109/03, 2 Ekim 2008
Lilliendahl /İzlanda (k.k.) no. 29297/18, 12 Mayıs 2020

—M—

M'Bala M'Bala/Fransa (k.k.), no. 25239/13, AİHM 2015 (alıntılar)
Marais/Fransa, no. 31159/96, 24 Haziran 1996 tarihli Komisyon kararı, DR 86-B
Mărgărit ve Diğerleri /Romanya (k.k.) [Komite], no'lar 17500/15 ve diğer 3 başvuru, 1 Ekim 2019
Marini/Arnavutluk, no. 3738/02, 18 Aralık 2007
Miroļubovs ve Diğerleri/Letonya, no. 798/05, 15 Eylül 2009
Molnar/Romanya (k.k.), no. 16637/06, 23 Ekim 2012
Mozer/Moldova Cumhuriyeti ve Rusya [BD], no. 11138/10, 23 Şubat 2016

—N—

Nachtmann/Avusturya, no. 36773/97 ve 36773/97, 9 Eylül 1998 tarihli Komisyon kararı
Nationaldemokratische Partei Deutschlands Bezirksverband München-Oberbayern/Almanya,
no. 25992/94, 29 Kasım 1995 tarihli Komisyon kararı, DR 84-A
Nix/Almanya (k.k.), no. 35285/16, 13 Mart 2018
Norwood/Birleşik Krallık (k.k.), no. 23131/03, AİHM 2004-XI

—O—

Ochensberger/Avusturya, no. 21318/93, 2 Eylül 1994 tarihli Komisyon kararı
Open Door ve Dublin Well Woman/İrlanda, 29 Ekim 1992, Seri A no. 246-A
Orban ve Diğerleri/Fransa, no. 20985/05, 15 Ocak 2009
Ould Dah/Fransa (k.k.), no. 13113/03, AİHM 2009

—P—

Paksas/Litvanya [BD], no. 34932/04, AİHM 2011
Palusinski/Polonya (k.k.), no. 62414/00, AİHM 2006-XIV
Partidul Comunistilor (Nepeceristi) ve Ungureanu/Romanya, no. 46626/99, AİHM 2005-I
Pastörs /Almanya, no. 55225/14, 3 Ekim 2019
Pavel Ivanov/Rusya (k.k.), no. 35222/04, 20 Şubat 2007
Perinçek/İsviçre [BD], no. 27510/08, AİHM 2015
PETA Deutschland/Almanya, no. 43481/09, 8 Kasım 2012
Petropavlovskis/Letonya, no. 44230/06, AİHM 2015
Preda ve Dardari/İtalya (k.k.), no. 28160/95 ve 28382/95, AİHM 1999-II
Purcell ve Diğerleri/İrlanda, no. 15404/89, 16 Nisan 1991 tarihli Komisyon kararı, DR 70

—R—

R.L./İsviçre (k.k.), no. 43874/98, 25 Kasım 2003
Rebhandl/Avusturya, no. 24398/94, 16 Ocak 1996 tarihli Komisyon kararı
Refah Partisi ve Diğerleri/Türkiye [BD], no. 41340/98 ve 3 diğer başvuru numarası, AİHM 2003-II
Remer/Almanya, no. 25096/94, 6 Eylül 1995 tarihli Komisyon kararı, DR 82-A
Roj TV A/S/Danimarka (k.k.), no. 24683/14, 17 Nisan 2018
Romanov v. Ukraine no. 63782/11, 16 Temmuz 2020
Rubins/Letonya, no. 79040/12, 13 Ocak 2015

—S—

S.A.S./Fransa [BD], no. 43835/11, AİHM 2014
Schimanek/Avusturya (k.k.), no. 32307/96, 1 Şubat 2000
Seurot/Fransa (k.k.), no. 57383/00, 18 Mayıs 2004
Sidiropoulos ve Diğerleri/Yunanistan, 10 Temmuz 1998, *Karar ve Hüküm Derlemeleri* 1998-IV
Šimunić/Hırvatistan (k.k.), no. 20373/17, 22 Ocak 2019
Smajić/Bosna Hersek (k.k.), no. 48657/16, 16 Ocak 2018
Sosyalist Parti ve Diğerleri/Türkiye, 25 Mayıs 1998, *Karar ve Hüküm Derlemeleri* 1998-III
Soulas ve Diğerleri/Fransa, no. 15948/03, 10 Temmuz 2008
Sporrong ve Lönnroth/İsveç, 23 Eylül 1982, Seri A no. 52
Stern Taulats ve Roura Capellera/İspanya, no. 51168/15 ve 51186/15, 13 Mart 2018
Stomakhin/Rusya, no. 52273/07, 9 Mayıs 2018
Sürek/Türkiye (no. 1) [BD], no. 26682/95, AİHM 1999-IV

—T—

T./Belçika, no. 9777/82, 14 Temmuz 1983 tarihli Komisyon kararı, DR 34
TagiyevveHuseynov/Azerbaycan, no.13274/08,5Aralık2019

—U—

Ulusoy ve Diğerleri/Türkiye, no. 34797/03, 3 Mayıs 2007

Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve Diğerleri/Türkiye, 30 Ocak 1998, *Karar ve Hüküm Derlemeleri*
1998-I

—V—

Vajnai/Macaristan, no. 33629/06, AİHM 2008

Varela Geis/İspanya, no. 61005/09, 5 Mart 2013
Vejdeland ve Diğerleri/İsveç, no. 1813/07, 9 Şubat 2012
Vogt/Almanya, 26 Eylül 1995, Seri A no. 323
Vona/Macaristan, no. 35943/10, AİHM 2013

—W—

W.P. ve Diğerleri/Polonya (k.k.), no. 42264/98, AİHM 2004-VII
Walendy/Almanya, no. 21128/93, 11 Ocak 1995 tarihli Komisyon kararı, DR 80-A
Williamson/Almanya (k.k.), no. 64496/17, 8 Ocak 2019
Witzsch/Almanya (k.k.), no. 41448/98, 20 Nisan 1999
Witzsch/Almanya (no. 2) (k.k.), no. 7485/03, 13 Aralık 2005

—X—

X./Avusturya, no. 1747/62, 13 Aralık 1963 tarihli Komisyon kararı
X./Almanya, no. 9235/81, 16 Temmuz 1982 tarihli Komisyon kararı, DR 29
X.,Y. ve Z./Birleşik Krallık, no. 9285/81, 6 Temmuz 1982 tarihli Komisyon kararı, DR 29

—Y—

Yazar ve Diğerleri/Türkiye, no. 22723/93 ve 2 diğer başvuru numarası, AİHM 2002-II

—Z—

Zana/Türkiye, 25 Kasım 1997, *Karar ve Hüküm Derlemeleri* 1997-VII
Ždanoka/Letonya[BD], no. 58278/00, AİHM 2006-IV